

DE KOUDE OORLOG KOMT NAAR DE KEMPEN. DE LOKALE PERS OVER DE OPRICHTING VAN BRITSE MILITAIRE BASISSEN IN DE VROEGE JAREN 1950

■ - *Michael Auwers* -

In het voorjaar van 1951 draaide de geruchtenmolen in de Antwerpse Kempen op volle toeren. Duizenden hectaren grond zouden worden onteigend. Volledige dorpen zouden verdwijnen. De anders zo stille Kempen zouden een groot militair gebied worden, en dat met het oog op de verdediging van West-Europa tegen een mogelijke invasie door Sovjet-Russische troepen. De heisa was ontstaan nadat heel wat Kempenaars een brief in de bus hadden gekregen waarin het Ministerie van Landsverdediging kenbaar maakte dat het hun eigendom zou aanslaan. Die “inbezitneming” kon “onmiddellijk na het opmaken van de plaatsbeschrijving geschieden.”¹ Het initiatief vloeide voort uit gesprekken met Britse militairen in het kader van de zogenaamde ‘Operatie Gondola’. Die voorzag in de oprichting van militaire kampen (in Emblem, Grobbendonk, Olen-Tongerlo en Tielen) en opslagplaatsen die de Britten in staat zouden stellen bij een aanval vanuit het Oosten hun leger aan de Rijn snel en efficiënt te bevoorraden. Dit artikel onderzoekt hoe de lokale pers omging met hun komst naar het Belgische platteland.

I. Inleiding

De vrees dat Stalin zijn troepen West-Europa wilde laten binnenvallen was een van de meest uitgesproken doembeelden van de vroege Koude Oorlog. Een reeks van als agressief gepercipieerde communistische acties en als defensief voorgestelde Westerse reacties had de spanningen tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten zodanig doen toenemen dat velen geloofden dat de Derde Wereldoorlog er zat aan te komen. Westerse leiders wilden boven alles de veiligheid van West-Europa verzekeren. Het Westen van Duitsland vormde de eerste verdedigingslinie. Britse, Belgische en Nederlandse soldaten bezetten sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog het noordelijke deel ervan, terwijl de Amerikanen en de Fransen in het centrum en het zuiden zaten. Aan de andere kant van het IJzeren Gordijn beschikten de Sovjets echter over een veel grotere troepenmacht. Bij een Sovjetaanval zouden de Westerse troepen moeten terugvallen tot achter de Rijn. Die linie kon volgens militaire analisten enkel standhouden mits een snelle toevoer van Britse en Amerikaanse troepen. De Blokkade van Berlijn eind juni 1948, of de poging van Stalin om West-Berlijn te isoleren, zette de deur open naar de oprichting van de NAVO in april 1949. Het uitbreken van de Koreaoorlog in de zomer van 1950 zou het Amerikaanse leger stimuleren om snel zijn militaire aanwezigheid op het Europese continent

te versterken.² Het zou onder meer in Frankrijk kampen optrekken en materieel en manschappen via de haven van Bordeaux aanvoeren.³ De Britten kozen voor België. De haven van Antwerpen beschikte immers over uitstekende verbindingen met Mönchengladbach, het Britse militaire hoofdkwartier in Duitsland. Een Brits-Belgische overeenkomst moest ook de oprichting regelen van depots, kampen, en logementen voor de Britse soldaten, idealiter niet te ver van de Antwerpse haven en in de richting van Duitsland. Zo kwamen de Kempen in beeld.⁴

Historici buigen zich al sinds de jaren 1970 over de proliferatie van militaire basissen in West-Europa tijdens de vroege Koude Oorlog.⁵ De nadruk lag daarbij aanvankelijk bijna uitsluitend op de Amerikaanse militaire aanwezigheid in de grotere landen en op veiligheidsvraagstukken in hun militair-strategische en diplomatieke context.⁶ Recenter wonnen sociaal- en cultuurhistorische studies die het perspectief van de Amerikaanse soldaten ter plaatse benadrukken aan belang.⁷ Dergelijk onderzoek besteedt vaak ook aandacht aan de dialoog met lokale actoren, maar zelden vanuit het standpunt van die laatsten.⁸ De historiografie over de Britse aanwezigheid in continentaal Europa volgde met enige vertraging (en minder output) eenzelfde evolutie: de top-down gerichte benadering met een focus op de strategische aspecten van de basissen maakte plaats voor sociaal-culturele

1. Rijksarchief te Beveren, archief van het Aankoopcomité van Antwerpen, [1901-1963?]. Overdracht 2014, n° 764, Afschrift van aangetekend schrijven van Ministerie van Landsverdediging, kwartiermeester generaal, hoge directie werken der genie, 2e directie der militaire gebouwen, 12 mei 1952.

2. JEFFREY ENGEL, "‘Over There ... to Stay this Time’: the Forward-Deployment of American Basing Strategy in the Cold War and Beyond", in LUIS RODRIGUEZ and SERGIY GLEBOV (eds.), *Military Bases: Historical Perspectives, Contemporary Challenges*, IOS Press, 2009, 23-25.

3. PATRICK FACON, « Les bases américaines en France (1945-1958), entre les nécessités de la sécurité et les impératifs de la souveraineté nationale », *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, 1992, n° 1, p. 27-32.

4. PASCAL DELOGE, *Une coopération difficile. Belgique et Grande-Bretagne en quête de sécurité à l'aube de la guerre froide*, Bruxelles, 2000, 375-378.

5. Zie FRANÇOIS JARRAUD, *Les Américains à Châteaufort : 1951-1967*, Arthon, 1981; en SIMON W. DUKE, *United States Defence Bases in the United Kingdom*, doctoraatsverhandeling, University of Oxford, 1985.

6. Zie met name SIMON W. DUKE en WOLFGANG KRIEGER, *US Military Forces in Europe. The Early Years, 1945-1970*, Westview Press, 1993, 15-17; en RODRIGUEZ and GLEBOV, *Military Bases*.

7. Zie ANNI BAKER, *Wiesbaden and the Americans, 1945-2003: the social, economic, and political impact of the U.S. Forces in Wiesbaden*, Wiesbaden, 2003; en SUSAN CARRUTHERS, *The Good Occupation: American Soldiers and the Hazards of Peace*, Cambridge MA, 2016.

8. Zie AXELLE BERGERET-CASSAGNE, *Les bases américaines en France, impacts matériels et culturels, 1950-1967*, Paris, 2008.

studies die de leefwereld van de militairen verkennen, met daarbij relatief weinig aandacht voor het perspectief van de lokale bevolking.⁹

De bottom-up benadering is afwezig in de academische geschiedschrijving over de impact van militaire basissen in België tijdens de Koude Oorlog.¹⁰ Operatie Gondola en de Britse militairen in België figureren slechts in een paar terloopse passages in doctoraten over de diplomatieke en militaire geschiedenis van België tijdens de vroege Koude Oorlog.¹¹ De weinige zinnen in deze studies over de reactie van opiniemakers op de komst van de kampen bevatten bovendien onnauwkeurigheden, zowel wat betreft de chronologie van de discussies als de groepen waarvan ze uitgingen.

De Britse basissen bleven actief tot het einde van de Koude Oorlog en voorzagen vele duizenden Kempenaars van werk.¹² Dit artikel gaat over de beginperiode en onderzoekt hoe lokale journalisten de komst van Britse militairen naar de Kempen in de vroege jaren 1950 representeerden. Om de impact van de dreiging vanuit het Oosten op de overtuigingen, belangenpercepties en praktijken van deze actoren vast te stellen, is eerst wel enige reconstructie nodig van het beleid dat tot de oprichting van de basissen leidde. Het uiteindelijke doel is om beter te begrijpen hoe deze militarisering ten gevolge van het Oost-Westconflict de samenleving op lokaal niveau heeft beïnvloed, en concreter hoe de komst van de Britten lokale schrijvers ertoe aanzette om stelling in te nemen in de discussies die ze onder spanning plaatsten.

Daarmee sluit dit artikel aan bij de tendens om de geschiedschrijving van de Koude Oorlog van onderuit te bestuderen. Die maakt al geruime tijd opgang in onder meer Frankrijk maar vond in de Belgische historiografie vooralsnog weinig navolging. Het gaat erom de Koude Oorlog elders te zoeken dan op het geopolitieke en nationale niveau en het conflict te confronteren met lokale en regionale dynamieken. De centrale actoren zijn dan niet de agenten van de internationale betrekkingen, maar spelers die op provinciaal niveau acteerden, zoals lokale journalisten. Hoe kunnen we de Koude Oorlog onderscheiden in de betekenissen die zij gaven aan hun geschriften? Hoe namen ze in dit mondiale conflict stelling in vanuit het nieuws van de komst van buitenlandse soldaten naar hun regio?¹³

Het antwoord op deze vragen ligt verscholen in de lokale pers, een nauwelijks bestudeerd medium in het Koude Oorlogsonderzoek. In dit artikel gaat het om de weekbladen uitgegeven in de grotere gemeenten van het gebied waar de kampen werden opgericht. Het *Aankondigingsblad* en *'t Trouwe Kempenland/De Kempen* uit Turnhout, *Het Getrouwe Lier* en *De Netebode* uit (de omstreken van) Lier, *Nieuw Berlaar*, *Het Nieuwsblad van Geel*, *Het Kempenland* uit Herentals en *De Nethalgalm* uit Westerlo droegen nagenoeg allemaal *Katholiek Weekblad* als ondertitel en zonder uitzondering waren ze dat ook. Dat betekent daarom niet dat ze de partijlijn van de CVP, die sedert juni 1950 over een absolute meerderheid in Kamer en Senaat beschikte, slaafs navolgden. Wel waren ze

9. Zie niettemin PETER SPEISER, *The British Army of the Rhine: Turning Nazi Enemies into Cold War Partners*, Champaign IL, 2016; en CAMILO ERLICHMAN and CHRISTOPHER KNOWLES (eds), *Transforming Occupation in the Western Zones of Germany: Politics, Everyday Life and Social Interactions, 1945–1955*, London, 2018. Zie ook GRACE HUXFORD, "There is no icebreaker like a tiny child": Reuniting British Military Families in Cold War Germany", *Contemporary European History*, 2022; en PETER FÄSSLER, ANDREAS NEUWÖHNER und FLORIAN STAFFEL (Hg.), *Briten in Westfalen 1945-2017: Besatzer, Verbündete, Freunde?*, Würzburg, 2019.

10. Voor een aantal feitelijkheden in verband met de Amerikaanse militaire aanwezigheid in België, zie Luc De Vos, "US Forces in Belgium since 1944", in DUKE & KRIEGER, *US Military Forces*, 181-205; en SIMON W. DUKE, *United States Military Forces and Installations in Europe*, Stockholm, 1989, 16-22.

11. DELOGE, *Une coopération difficile*, 375-381. Zie ook ESTELLE HOORICKX, *La Belgique, l'OTAN et la guerre froide: Le témoignage d'André de Staercke*, Bruxelles, 2021, 57.

12. Zie hiervoor ELKE VERHOEVEN, *Werken bij den Engelsman. De Britse basis in Emblem (1952-2006)*, Ranst, 2012, 15-22.

13. Deze aanpak naar analogie van PHILIPPE BUTON, OLIVIER BÜTTNER, et MICHEL HASTINGS, « Nouveaux regards sur la Guerre froide », in Id., *La Guerre froide vue d'en bas*, Paris, 2014, 2-3.

representatief voor een regio waar om en bij de tachtig procent van de kiezers voor de katholieke partij had gestemd.¹⁴ Deze weekbladen waren vaak eigendom van een lokale drukker, die meestal niet strikt toezag op de redactionele lijn. Medewerkers stuurden hun bijdragen een paar dagen voor verschijnen in en waren ook verantwoordelijk voor de inhoud ervan. Deze weekbladen waren vier tot zestien pagina's lang. De eerste pagina's bestonden vooral uit berichten en opiniestukken over zowel internationale, binnenlandse als lokale kwesties, terwijl op de volgende pagina's notariële, administratieve en culturele aankondigingen concurreerden met heemkundige stukjes en lokaal sportnieuws. Advertenties van lokale handelaars doorspekten het geheel en vulden de inkomsten aan die de eigenaars haalden uit de lage verkoopprijs. Omdat de (Nederlandstalige) dagbladpers een belangrijke informatiebron vormde voor de Kempense weekbladen, vertrekt dit artikel wel steeds vanuit de berichtgeving daarin om die dan te vergelijken met de stukken in de lokale pers. De grootstedelijke kranten hadden beroepsjournalisten in dienst die soms inderdaad over de Kempen schreven, maar er uiterst zelden woonden of zelfs geboren waren.¹⁵

II. Moeizame onderhandelingen

De procedure om Britse troepen naar Duitsland te rengen via Antwerpen kwam na het uitbreken van de Koreaoorlog eind juni 1950 in een stroomversnelling. Militaire strategen dachten dat die oorlog een afleidingsmanoeuvre was van Stalin waarmee hij de aandacht van het Westen wilde verleggen naar Oost-Azië, om dan plots een verrassingsaanval te plegen op West-Europa. Daar moest het Westen zich dus tegen wapenen. Half december 1950 vond er een ontmoeting plaats tussen Belgi-

sche en Britse topmilitairen en een paar maanden later kon minister van Landsverdediging kolonel Eugène De Greef het project van de oprichting van een militaire basis in de Kempen voorleggen aan zijn collega's van de ministerraad.¹⁶

De Greef was militair en de enige niet-parlementair in de CVP-regeringen (Pholien en Van Houtte) die van juni 1950 tot april 1954 het land bestuurden. Onder leiding van minister van Buitenlandse Zaken Paul Van Zeeland voerde die een pro-Atlantisch en anticommunistisch buitenlands beleid. Maar defensie bleef een onpopulaire uitgavenpost. Bovendien had de recente verlenging van de legerdienst van twaalf naar 24 maanden de kosten al fors de hoogte ingejaagd.¹⁷

De Greef benadrukte daarom de economische voordelen van het plan: de Britten zouden de oprichting van de kampen betalen en in één beweging het werkloosheidsprobleem oplossen door lokaal arbeiders aan te werven die bovendien infrastructuurwerken zouden uitvoeren. De regering moest enkel een goede 1500 ha grond ont-eigenen en voor enkele decennia ter beschikking stellen van de Britse militairen. De basissen dienden voor het einde van het jaar operationeel zijn, wat betekende dat het leger ze snel in bezit moest nemen. De Greef vroeg wel om discretie: "Vu le caractère urgent et la discrétion qui s'impose [...] au point de vue de l'effet sur la population, la décision ne pourrait suivre les voies normales [...] et devrait donc être prise directement et uniquement par le Conseil des Ministres." De ministerraad verklaarde zich akkoord.¹⁸ Daarmee leken de ministers wat te gemakkelijk voorbij te gaan aan de impact die niet enkel de onteigeningen zelf maar ook de oprichting van buitenlandse basissen zonder voorafgaande goedkeuring van het parlement, zou hebben op nationale en lokale opiniemakers.

14. Zie voor de verkiezingsuitslagen per kanton: <https://verkiezingsresultaten.belgium.be/nl/search/kamer-van-volksvertegenwoordigers/1950/kanton>, geconsulteerd op 11 april 2023.

15. Zie *Officieel Jaarboek van de Belgische Pers 1949-1950*, Brussel, 1950.

16. DELOGE, *Une coopération difficile*, 375-376.

17. MICHEL DUMOULIN, "Joseph Pholien, premier ministre", in FRANÇOISE CARTON DE TOURNAI ET GUSTAAF JANSSENS (éd.), *Joseph Pholien. Un homme d'état pour une Belgique en crises*, Bierges, 2003, 247-277; RIK COOLSLET, *België en zijn buitenlandse politiek 1830-2000*, Leuven, 2001, 383 en 393-394.

18. Notulen van de Ministerraad, 9 maart 1951.

Bovendien bleek al snel dat De Greef het Britse voorstel wellicht te rooskleurig had voorgesteld. De Britten waren eigenlijk niet bereid om de volledige constructiekost op zich te nemen. Zij wilden een gelijke verdeling. Ondanks de militaire urgentie duurde het nog anderhalf jaar en veel moeilijke onderhandelingen eer er een akkoord uit de bus kwam. De Belgische regering zou uiteindelijk slechts 20% van de kost dragen. Volgens berekeningen die De Greef had laten uitvoeren zouden de Belgische investeringen al na minder dan twee jaar terugbetaald zijn. Wellicht was dit opnieuw een te positieve inschatting, maar de Britse diplomaten vonden alvast dat de Belgen een goeie zaak hadden gedaan. “We had unfortunately compromised our chances”, beseften ze, “by letting the Belgians know that we needed a military base.” Ook het argument dat de troepen op kosten van de Britten West-Europa zouden verdedigen en daarbij dus ook België beschermen, had de Belgen niet kunnen vermurwen. Ze zouden bovendien onder de NAVO-vlag opereren. Belgische onderhandelaars hadden sterk op dit multilaterale kader aangedrongen, volgens een Brits diplomaat omdat “the Belgians disliked for prestige reasons negotiating directly with the UK.”¹⁹

Eerder dan met internationaal prestige, had de Belgische houding wellicht te maken met de idee in politieke kringen dat de veiligheid van het land best kon gewaarborgd worden in het kader van multilaterale instellingen waarbij de Amerikanen betrokken waren: de NAVO dus.²⁰ Zo’n formule was ook gemakkelijker te verkopen aan de kiezers. Opiniemakers zouden de zending van Britse troepen naar militaire kampen op Belgisch grondgebied via een bilateraal akkoord veel overtuigender kunnen voorstellen als een bezetting dan wanneer de Britse aanwezigheid zou worden uitgelegd in het kader van het Atlantisch Pakt, waarbinnen België een volwaardige partner was en waarvan de noodzaak in het land ook tamelijk

algemeen erkend was: het was de organisatie die de Sovjet-Russische dreiging ging afstoppen.

III. “De Kempen, militair gebied”

De akkoorden voor de oprichting van de basissen zouden echter, net als in het geval van de Amerikaanse kampen elders in West-Europa, via bilaterale besprekingen tot stand moeten komen.²¹ Eind april 1951 maakte de Belgische regering de onderhandelingen bekend via een kort persbericht.²² Enkel een deel van de Franstalige Brusselse kranten pikte dat op. *Le Soir* deelde kortweg mee dat de Britse troepen in Duitsland bijkomende basissen nodig hadden voor hun bevoorrading en dat de Britse kwartiermeester daarover in Brussel met zijn Belgische evenknie kwam praten.²³ Niet meer dan een suggestie dus dat die basissen ergens in België zouden komen. Heel wat Kempense gezinnen hadden dan al wel brieven van de militaire overheid ontvangen en militairen opmetingen zien doen.

De ongerustheid in de streek nam toe maar vond voorlopig geen weerslag in de lokale pers. Het was daarentegen het Antwerpse *Handelsblad* dat, nog een maand later, de kat de bel aanbond. De jonge Jan Brusselsaers mocht op de voorpagina een conflictverhaal creëren met de Britse militairen als daders en de Kempense boeren als slachtoffers. Hij zette de titel “Brits leger onteigent 800 ha...” tegenover de ondertitel “Talrijke landbouwers staan op de keien...” en gaf zijn lezers mee dat de Kempenaars het ook zo zagen: “Als een vuurtje ging het van [...] hofstede tot hofstede. De Engelse soldaten komen alles aanslaan! Officieren van de Royal Engineers [...] begaven zich inderdaad van huis tot huis en meestal zonder tolk werd de bewoners diets gemaakt dat hun woning [...] militair domein werd.” Brusselsaers beweerde verder dat vooral “rijkelijke landbouw-

19. DELOGE, *Une coopération difficile*, 377-380; Notulen van de Ministerraad, 26 juli 1951.

20. HOORICKX, *La Belgique, l’OTAN et la guerre froide*, 57-59.

21. OLIVIER POTTIER, “G!s go home!”, *Outre-Terre*, 4/5, 2003, 206-207.

22. DELOGE, *Une coopération difficile*, 381.

23. « Petite Gazette. Bases britanniques », *Le Soir*, 27 april 1951, 1.

grond" onteigend werd. De hopeloosheid die dat bij de boerengemeenschap had teweeggebracht, onderstreepte hij met de woorden "werkelijk het zijn desperado's". Pas in de laatste paragrafen verwees hij naar de Koude Oorlog. In vage bewoordingen wierp hij daar op "nochtans akkoord [te zijn] met onteigeningen [gezien] de huidige internationale toestand."²⁴

Brusselaers vond het echter niet nodig om zijn lezers te overtuigen van de ernst van de dreiging van een Sovjetinvasie. Opmerkelijker is zijn keuze om de Britten kop van jut te maken. Had die te maken met de naweeën van de Koningskwes- tie, een goeie maand voor de formele troonsafstand van Leopold III? *Het Handelsblad* stond duidelijk in het Leopoldistische kamp. Gaston Durnez' 'biografie' van *De Standaard*, een gelijkgezinde krant die *Het Handelsblad* een paar jaar later zou overnemen, is verhelderend in dit verband. Durnez wijst erop dat de "internationale Koude Oorlog" de polarisering ten gevolge van de Koningskwes- tie sterk vergrootte en ook een zekere paranoia teweegbracht op de redacties van de meeste rechtse kranten. Daar geloofden velen in een vanuit het buitenland aangedreven communistisch complot om de monarchie te vervangen door een republiek die onvermijdelijk naar Oost-Europees model zou worden georganiseerd. Leopold III was voor hen "de paladijn van de christelijke bescha- ving" en een "stevige dam tegen de rode vloed." Durnez haalt opiniestukken uit 1950 aan om de overtuigingen van de journalisten te illustreren en staat dan wat langer stil bij een artikel waarin werd geopperd dat niet alleen de Kominform maar ook en vooral "Engelse agenten" manoeuvreerden om Leopold III te elimineren. Durnez vindt dit "vreemd" maar gaat er niet op in. Even verder schrijft hij wel dat journalisten van *De Standaard* in deze periode wel eens klakkeloos informatie uit

de Franstalige ultraroyalistische pers in hun opinie- stukken opnamen.²⁵ Net dat verklaart de verdacht- makingen aan het adres van de Britten, die voor de meer extreme Leopoldisten een fundamentele rol speelden in de strijd tegen de terugkeer van hun geliefde vorst. Vlaamse katholieke journa- listen waren alleszins vertrouwd met die idee en sommigen van hen deelden ze wellicht ook. De komst van Britse militairen naar de Kempen tijdens de laatste stuiptrekkingen van de Koningskwes- tie zou dergelijke journalisten mogelijk kunnen gesti- muleerd hebben om de Britten verantwoordelijk te stellen voor het leed van de landbouwers.

Vermits de katholieke dagbladpers, en *Het Han- delsblad* in het bijzonder, een belangrijke infor- matiebron vormde voor de Kempense week- bladen, is het opmerkelijk dat die pas meer dan drie weken later begonnen te berichten over de komst van de kampen. Terwijl Janus Tulp van *Het Getrouwe Lier* in zijn weekoverzicht "Lierse koek" de ongeruste inwoners van Emblem suste met de verzekering dat de lokale volksvertegenwoordiger Georges Loos "de bevoegde instanties" al had ver- zocht elders gronden aan te slaan, verbond zijn collega van *De Nethegalm* in de rubriek "Flitsen uit Tongerlo" de geruchten over de onteigeningen voor een munitieopslagplaats met de vrees dat die zijn dorp tot een militair doelwit zou maken: "Ons Marie heeft nu al schrik dat ze die munitie tijdens de oorlog wel eens zouden kunnen opwar- men, en dat er dan wellicht een paar eitjes ver- loren vallen."²⁶ De schrijvers uit Lier en Tongerlo repten in deze korte stukjes met geen woord over de Britten. De editorialist van het *Aankondigings- blad* deed dat wel in zijn uiteenzetting "De Kem- pen, militair gebied", maar slechts eenmaal diep in de tekst door aan te halen dat "de Tommies [*Britse soldaten*] spoedig tot het gewone uitzicht van onze streek [zullen] behoren."²⁷ Hij wilde

24. J[an] Br[usselaers], "Brits leger onteigent 800 Ha voor aanleg van munitie-opslagplaatsen", 6 juni 1951, *Het Handelsblad* [voortaan *HB*], 1.

25. Zie GASTON DURNEZ, *De Standaard. Het levensverhaal van een Vlaamse krant van 1948 tot de VUM*, Tielt, 1993, 27-56 en 147-150.

26. Janus Tulp, "Lierse koek", *Het Getrouwe Lier* [voortaan *GL*], 30 juni 1951, 1; "Flitsen uit Tongerlo", *De Nethegalm* [voortaan *NG*], 30 juni 1951, 4.

27. "De Kempen, militair gebied", *Aankondigingsblad* [voortaan *AB*], 30 juni 1951, 1-2.

vooral een einde maken aan de “geruchten, die aan de hoek van de straat voort gefluisterd werden” dat de Kempen een groot militair domein zouden worden. Hij onderstreepte daarom de noodzaak van de onteigeningen in het licht van de Koude Oorlog en spiegelde zijn lezers een alternatief doemscenario voor:

“Dat de beschaafde naties een grootse inspanning doen om de communistische bedreiging te keer te gaan, [...] iedereen verheugt er zich over. Lange tijd is verteld [...] dat Amerika Europa [...] zou overleveren aan de Russische reus. Niets van! Het is juist het plan van de Verenigde Natie’s om zich op Europees gebied te verzetten tegen wanneer de legers van Vadertje Stalin het zouden wagen over de IJzeren muur te springen [...]. Ja, maar... Dan bevinden wij ons werkelijk in gevaar? Natuurlijk, gans de wereld bevindt zich in gevaar! Maar de Kempen vooral? Misschien, want bij de ontwikkeling van de nieuwste wapens weet eigenlijk niemand meer waar het het veiligst zal zijn. Eigenlijk zouden wij ons moeten verheugen over [...] deze maatregelen. De vastberadenheid van de Verenigde Natie’s zal waarschijnlijk onze redding zijn. En wanneer wij deze redding mogen betalen met wat last en moeilijkheid hier in de Kempen, in plaats van met een Russische overstroming en overweldiging, mogen wij ons zeer gelukkig achten!”

De Turnhoutse journalist probeerde zijn lezers de onteigeningen te doen aanvaarden door de basissen voor te stellen als een verdedigingsmiddel in een algemeen aanvaarde strijd tegen een reële dreiging. Niet verontwaardiging, maar dankbaarheid was dan ook op zijn plaats. Die dreiging kwam van de vermeende communistische expansiedrang en van de wellicht nog meer gevreesde atoombom maar de auteur koppelde ze tevens aan het oudere angstbeeld van een “overstroming” van het Europese Avondland door hordes barbaren uit het Oosten.²⁸ Zij waren verantwoor-

delijk voor het leed van de Kempense boeren, niet het Belgische leger en ook de Britten niet. Toch hield de komst van die laatsten enige uitdaging in:

“Er is maar één uitzicht dat ons verontrust: de blijvende aanwezigheid van zovele vreemdelingen, van een andere godsdienst dan de onze, met een totaal verschillende levensopvatting en –wijze, brengt gevaren mee [...]. Onze Kempische aard is nog tamelijk gaaf bewaard, maar zou gevaar van besmetting kennen door het contact met de vreemdelingen. [...] Waakzaam een oog in het zeil houden, is geboden, maar men moet niet te hard roepen vóór men geslagen wordt.”

De auteur lijkt met ‘vreemdelingen’ de Britse soldaten te bedoelen, maar helemaal duidelijk is dat niet in een tekst waar de Amerikanen worden opgevoerd als vaandeldragers van de “Verenigde Natie’s” die West-Europa zouden beschermen tegen een communistische invasie. Net als de Britten waren zij meestal niet katholiek en hun levenswijze werd wellicht als nog meer afwijkend ervaren van die van de Kempenaren.

Het duurde nog tot de tweede helft van juli 1951 eer de meeste Belgische kranten hadden bericht over de komst van de Britten naar de Kempen en de kwestie mede daardoor een nationale weerklank had gekregen. Begin augustus organiseerde het Ministerie van Landsverdediging in de Antwerpse provincieraadszaal een “inlichtingsconferentie” om “het vraagstuk van de aanwerving van de gronden, nodig voor de Britse basis, in zijn geheel uiteen te zetten.”²⁹ Twee hogere officieren lichtten er, onder voorzitterschap van de gouverneur en in aanwezigheid van tal van Antwerpse journalisten, het waarom van de onteigeningen toe.

De redactie van de socialistische *Volksgazet* plaatste achteraan in de krant een verslag van de vergadering die er kennelijk was gekomen door de “opschudding [...] in de betrokken gemeenten

28. Zie DMITRY SHLAPENTOKH, “Russians as Asiatics: Memory about the Present”, *European Review*, 21/1, 2013, 41-55.

29. Zie “Ministerie van Landsverdediging”, *Het Kempenland* [voortaan KL], 5 augustus 1951, 4.

AANKONDIGINGSBLAD

KATHOLIEK VLAAMS WEEKBLAD

BEHEER, REDACTIE, Kie Begijnestraat 36, TURNHOUT
H. R. T. 2960 • P. C. R. 3401.67 • TEL. 128.

INSCHRIJVINGEN OP ONS BUREAU EN OP ALLE POSTKANTOREN
ABONNEMENTSPRIJZEN : 100 fr. per jaar ; 50 fr. per half jaar.

De Kempen, militair gebied

Als een vuurtje is het rondgelopen : de Kempen wordt militair terrein ! Eerst waren het maar geruchten, die aan de hoek van de straat voortgefluiserd werden, met geheimzinnige gebaren. Heelder dorpen moesten ontruimd worden, minstens een half dozijn vliegpleinen zouden aangelegd worden, boerderijen moesten van de aardbol weggeveegd, mensen uit huis en erf verjaagd, enfin, het einde der wereld was nakend. Alles bij elkaar genomen is er steeds vuur waar rook te zien was, behalve dan in het raadseltje, maar dat past niet in de kolommen van een behoorlijk weekblad. Met andere woorden : er werd veel verteld, ook veel onzin, maar er schuilde toch wel iets waarheid in. En zo verstaan wij nu, dat een en ander vaststaat en geweten is. Wat ?

Natuurlijk zijn wij niet ingewijd in het geheim der goden, maar een en ander schijnt helemaal geen geheim meer te zijn, en hier en daar werden reeds maatregelen genomen, waaruit dan weer met enige zekerheid een en ander kan afgeleid worden. Dat de beschaafde naties een grootse inspanning doen om de communistische bedreiging te keer te gaan, weet iedereen, en iedereen verheugt er zich over. Lange tijd is verteld geweest dat Amerika Europa eenvoudig opgat, en zich bij de eerste stoot over de oceaan zou terugtrekken, en ons zo maar zou overleveren aan de Russische reus. Niets van ! Het is juist het plan van de Verenigde Naties om zich op Europees gebied te verzetten wanneer de legers van Vaderje Stalin het zouden wagen over de IJzeren muur te springen. Waar zouden zij zich verdedigen ? Hoe ? Hoelang ? Op deze vragen is natuurlijk moeilijk te antwoorden, maar alvast kan het volgende gezegd worden : de Rijn zal de eerste verdedigingslinie worden. Wanneer dat vaststaat, — en er is alle reden om het te geloven, — dan bevinden wij ons hier in de Kempen niet zo ver van het front, en zal onze streek zo wat de eerste voorraadmakamer worden. Hier zullen de munitiedepots komen, de autopar-

ken, de reparatieinrichtingen, wellicht klinieken, zeker kazernes. En het spreekt vanzelf dat in onze streek vliegvelden zullen aangelegd worden. Al deze inrichtingen vragen ruimte en plaats, en daardoor is het niet te verwonderen dat ganse gebieden zullen ontruimd en onteigend worden. Men spreekt van 1.800 ha in de driehoek die van Lier over Herentals naar Turnhout loopt. Men zegt dat reeds onteigend werd. Men fluisert dat al de bewoners van een dorp aanzegging gekregen hebben om te vertrekken... Onzin, natuurlijk ! Het spreekt vanzelf dat hier en daar een boerderij in de onteigende gebieden zal vallen, maar men doet zijn uiterste best om dergelijke gevallen tot het kleinste minimum te herleiden, en zeker zal telkens de verdrevene in staat worden gesteld op een ander te vinden wat hij verlaten moest.

Goed, er zullen werkhuizen komen, kazernes, en de Tommies zullen al spoedig tot het gewone uitzicht van onze sreek behoren. Wellicht wordt er een vliegveld aangelegd in een sreek die gemakkelijke verbindingen biedt zowel te water als te land. Maar...

Ja, maar... Dan bevinden wij ons werkelijk in gevaar ? Natuurlijk, ganse de wereld bevindt zich in gevaar ! Maar de Kempen vooral ? Misschien, want bij de ontwikkeling van de nieuwste wapens weet eigenlijk niemand meer waar het het veiligst zal zijn. Atwachten is hier de boodschap !

Eigenlijk zouden wij ons moeten verheugen over het treffen van al deze maatregelen, hoe pijnlijk zij ons ook voorkomen. Alleen om deze reden : wanneer beslist en verbeten tot de verdediging wordt beslist, mindert de kans dat een derde wereldoorlog ons zou komen teisteren. De vastberadenheid van de Verenigde Naties zal waarschijnlijk onze redding zijn. En wanneer wij deze redding mogen betalen met wat last en moeilijkheid hier in de Kempen, in plaats van met een Russische overstroming en ov-rweldiging, mogen wij ons zeer gelukkig achten !

Meningen en Gedachten

DE WEDDEN VAN HET ONDERWIJZEND PERSONEEL — DE BURGERLIJKE VEILIGHEID OP NATIONAAL EN GEMEENTELIJK PLAN

De woelige debatten in het Parlement rond de verwoesting van het IJzermonument te Diksmuide en het rechterlijk onderzoek naar de misdadigers desbetreffend, hebben wellicht de aandacht van het publiek afgetrokken omtrent een paar belangrijke kwestien, die ook verleden week in de Kamers hun verloop kregen.

En wel vooreerst : de kwestie der wedden van de onderwijzers. De herwaarderling van de wedde van de onderwijzer — met de inlossing der belofte van 1948, volgens dewelke de bezoldiging van de onderwijzers op 80 i.h. van deze der regenten zou vastgesteld worden — is een voldongen feit geworden. De hiërarchie tussen de leden van het onderwijzend personeel is in stand gehouden.

Doch Minister Harmel voegde er als zijn mening bij : dat hij het nodig achtte, spoedig de bezoldiging

van het « ganse » onderwijzend personeel — deze der onderwijzers, der regenten en der licentiaten — in hun geheel te behandelen. Langs de weg van een wet, dienen de wedden der onderwijzers, der regenten en der licentiaten gezamenlijk volgens een bepaalde hiërarchie, vastgesteld te worden.

Daartoe een formule vinden, is de taak van morgen. En tweedens : het onderzoek der broeging van Binnenlandse Zaken. En hierin onderlijnde de heer Minister Brasseur drie interessante punten.

1. De gemeenten moeten door de Regering zoveel mogelijk in de verdediging van hun belangen worden bijgestaan, maar er kan niet geduld worden dat uitgaven niet gedekt zouden worden door overeenstemmende inkomsten.

2. De weddenschalen, de kadens en de wijze van aanwerving van het gemeentepersoneel moeten bepaald worden geregeld. Afgewacht wordt de beraadslaging deszwaagende van de commissie voor syndicaal advies en van andere instanties.

3. De militaire verdedigingsmaatregelen moeten aangevuld worden met beschermingsmaatregelen voor de burgerlijke bevolking. Vandaar 's lands inspanningen voor de burgerlijke veiligheid, niet alleen op het nationaal en provinciaal plan, maar ook op het gemeentelijk en plaatselijk vlak.

Zo dringt zich volgende oplossing op :

- de algemene inrichting van de luchtbescherming.
- de bescherming van de levensnodzakelijke centra.
- de verzorging, de opnemng in ziekenhuizen en de evacuatie der gewonden.
- de brandweerdiensten.
- de opruimingsdiensten.

Eerstdaags verschijnt het besluit tot oprichting van een corps der burgerlijke veiligheid.

A. Van Hoek.

KLEDING
CH. SNOECKX
DE BESTE

De voorpagina van het Turnhoutse Aankondigingsblad wijdde eind juni 1951 als eerste Kempense weekblad een hoofdartikel aan de komst van de Britse kampen. Bron : Stadsarchief Turnhout.

en gehuchten.” De term ‘gehuchten’ illustreert het geringe belang dat de Antwerpse journalist hechte aan deze plattelandskwesitie. Hij zette de goede wil van de Britten en de redelijkheid van de Belgische militairen tegenover het opportunisme van de katholieke parlementsleden, “die vergeefs trachten de militairen op het politieke terrein mee te sleuren.”³⁰ In het *Handelsblad* daarentegen kaartte Brusselaers opnieuw de Britse verantwoordelijkheid aan en trok hij ook de bewering in vraag van de officieren als zouden de basissen het rustieke Kempense landschap niet schaden: de “fris-vrolijke Britse onteigeningen” maakten de Kempen “voor onbepaalde tijd verboden terrein [...] voor toeristen, kampeerders, buitenmensen en wandelaars.” Ook in het *Handelsblad* vinden we dus een evenzeer stedelijke visie terug, een die het leed van de boeren plaatst naast dat van de stadsbewoner die elders zijn vrijetijd zou moeten doorbrengen.³¹

De voorlichtingsvergadering had verder tot gevolg dat *Gazet van Antwerpen*, de grootste dagbladspeler uit de provincie, zich nu actief met de kwestie ging inlaten. De krant van hoofdredacteur Louis Meerts, een naar de Scheldestad uitgeweken Kempenaar, positioneerde zich ergens tussen de dagbladen en de lokale weekbladen.³² Haar journalisten schreven duidelijk minder vanuit het perspectief van de stedeling maar meer voor de Kempense boer, die kennelijk onderricht over de impact van de Koude Oorlog diende te krijgen. Dat illustreert althans de aanzet van een opiniestuk over de vergadering:

Sovjet-Rusland en het wereldkommunisme zijn een bestendige bedreiging voor de vrede en een sterke bewapening alleen kan de bedreiging afwenden [...]. Het is beter dat [...] in vreedestijd offers gebracht moeten worden dan dat wij het risico van een derde wereld-

oorlog zouden lopen. Ons land heeft in de twee verschrikkelijkste oorlogen een zware tol betaald en daarom gaan we er thans trots op onze rol te spelen in die ware vredesactie [...]. Het is in die zin dat wij de oprichting van een Britse militaire basis op ons grondgebied [...] moeten beschouwen.

Deze didactische stijl vonden we ook terug in het *Aankondigingsblad*. De onteigeningen droegen bij aan de aardse vrede, die bedreigd werd door de goddeloze communisten. Daar kon de katholieke Kempenaar toch niet ongevoelig voor zijn? Tegelijk benadrukte de journalist dat “de ergst getroffen de landbouwers zijn” en pleitte hij voor een herziening van de uitgekozen gronden. Door de afsluitende woorden van de gouverneur in herinnering te brengen, volgens wie in een democratie deze kwesties bespreekbaar waren, zette hij subtiel de politieke elite onder druk.³³ De Britten bleven daarentegen volledig buiten schot, misschien niet zo verwonderlijk in het licht van de uitstekende relaties die de redactie toen met de Britse pers onderhield.³⁴ Verder illustreert dit artikel de moeilijke spagaat van *Gazet van Antwerpen*, een enerzijds partijtrouwe krant die de anticommunistische logica van de Koude Oorlog omarmde, maar die zich anderzijds ook opwierp als verdediger van de Kempense boeren. De boer was immers de incarnatie bij uitstek van de goeie Vlaamse katholiek: op verkiezingsdag stemde hij op de CVP, op zondag ging hij naar de kerk, en op de andere dagen klaagde hij niet en ploegde hij voort.

De inlichtingenconferentie en de berichtgeving hieromtrent hadden een onmiddellijke impact op de lokale pers, die nu volop aandacht begon te besteden aan de kwestie. In de erop volgende maand wijdden zowel *Het Getrouwe Lier* en *De Netebode* als *Het Kempenland* en *Het Nieuws-*

30. “Britse bases in de Antwerpse Kempen”, *Volksgazet* [voortaan VG], 9 augustus 1951, 13.

31. J[an] Brusselaers, “De Britse onteigeningen in de provincie Antwerpen”, 9 augustus 1951, *HB*, 1 en 3; Jakke [Jan Brusselaers], “Kleine Kronijk. The Kempen”, 14 augustus 1951, *HB*, 2.

32. INGE GHIJS, *100 jaar Gazet van Antwerpen*, Antwerpen, 1991, 106-107.

33. “Een Britse militaire basis in de Antwerpse Kempen”, *Gazet van Antwerpen* [voortaan GvA], 10 augustus 1951, 2.

34. GHIJS, *100 jaar Gazet van Antwerpen*, 79.

BRITSE LEGERBASES IN DE KEMPEN

Net als in *Het Handelsblad* en de *Volksgazet* vinden we in de Brusselse krant *De Standaard* een duidelijk stedelijke visie op de gebeurtenissen in de Kempen terug, zoals deze cartoon van Pil illustreert. Bron: *De Standaard*, 15 augustus 1951.

blad van Geel hier elk twee stukken aan, waarvan minstens één editoriaal of hoofdartikel. Het *Aankondigingsblad* voerde met vier artikels, waaronder drie editorials, de Kempense weekbladen aan. De inhoud en de teneur van al deze artikelen liepen opvallend gelijk en verschilden toch tamelijk wezenlijk van die van de Antwerpse pers. Ten eerste was de toon merkelijk positiever. Zo legden de Kempense schrijvers veel meer nadruk op de werkgelegenheid die de basissen met zich meebrachten.³⁵ Uiteraard erkenden ze het tragische van de onteigeningen voor de getroffen gezinnen, maar uit hun artikels sprak ook een groot vertrouwen in enerzijds de lokale parlementariërs die de militaire overheden alsnog in de richting van andere percelen zouden kunnen duwen en anderzijds de staat die onder meer de oprichting van boerderijen elders in de Kempen zou financieren.³⁶ Wilden de lokale journalisten er zo mee voor zorgen dat de Kempenaars niet enkel slachtoffers maar ook begunstigden zouden zijn van de komst van de Britse soldaten?

Verder bejegende nog steeds geen van hen de Britten negatief. Zij leken geen rol van betekenis te spelen in het lot van de Kempense boeren. De komst van "300 Britse families" werd meestal zonder meer vermeld. De medewerker van het *Aankondigingsblad* herhaalde wel zijn bezorgdheid over de "morele" gevolgen van de "insijpeling en vermenging" die "onze volksaard geen goed doen" en zijn collega van *Het Getrouwe Lier* sloot zich hierbij aan. De eerste benadrukte evenwel: "Wij hebben natuurlijk niets tegen de Engelsen, integendeel, want wij kunnen de uitstekende diensten niet vergeten die zij gedurende de laatste oorlog aan de zaak der verbonden bewezen hebben."³⁷ De herinnering aan de Britten als geallieerden (en bevrijders) tijdens de Tweede Wereldoorlog was in de zomer van 1951 nog erg levendig.

Nog steeds verbonden enkel het *Aankondigingsblad* en *Het Getrouwe Lier* de oprichting van de basissen expliciet met de internationale spanningen ten gevolge van de Koude Oorlog.³⁸ De Lierse journalist deed een beroep op een analyse van de Brusselse katholieke krant *Het Nieuwsblad* om zijn lezers de ernst van dit conflict en de oorzaak ervan mee te geven:

"Iedereen is akkoord, dat wij in dit land ons deel moeten aanbrengen tot de verdediging van het Westen en van al wat ons dierbaar is [...] Beter een Britse legerbasis dan een Russische bezetting, [...] Beter werk en brood voor onze arbeiders in eigen land, dan een massale deportatie van onze mensen naar de mijnen in Siberië."

Tegen half september 1951 hadden de punten van discussie ten gevolge van de komst van de Koude Oorlog naar de Kempen duidelijk vorm gekregen. Om te beginnen, de kwestie van de verantwoordelijkheid voor de veranderingen in de regio. De negatieve representatie van de Britten in *Het Handelsblad* was manifest afwezig in de Kempense weekbladen. Bestond er bij de lokale journalisten dan geen aversie tegen de Britse regering vanwege de afloop van de Koningskwestie? Tijdens het referendum hierover een jaar eerder had zowel in het arrondissement Turnhout als in het kanton Lier maar liefst 85% 'ja' gestemd. Nergens in België was de steun voor de terugkeer van Leopold III groter.³⁹ Was deze associatie tussen de komst van de Britse soldaten en het verdwijnen van de koning misschien moeilijk te verkopen aan de Kempense lezer, die de "Tommies" vooral associeerde met de Bevrijding?

Ten tweede, de slachtofferrol die bijna unaniem aan de onteigende landbouwers werd toegekend.

35. Zie "Kempische mogelijkheden", *AB*, 11 augustus 1951, 1-2; "Kempenland – Kampenland", *KL*, 9 september 1951, 5.

36. Zie Janus Tulp, "Lierse koek", *GL*, 11 augustus 1951, 1; en V.B., "Oud Geel. 2) Krijgt Geel opnieuw Engelse soldaten in te kwartieren?", *Het Nieuwsblad van Geel* [voortaan *NBC*], 18 augustus 1951, 1.

37. "Britse militaire basis in onze Kempen", *AB*, 1 september 1951, 1-2; "De militaire basis", *GL*, 18 augustus 1951, 1-2.

38. "De militaire basis in de omtrek", *GL*, 18 augustus 1951, 2.

39. Zie ROGER KEYES, *Leopold III. Complot tegen de koning. Deel 2 1940/1951*, Tielt, 1988, 430.

Sommige lokale journalisten voorzagen daarnaast ook schade aan de Kempense bevolking in haar geheel. De komst van 'vreemde' soldaten zou nefaste gevolgen hebben voor de Kempense eigenheid en moraliteit, die zo puur mogelijk diende te blijven. De Antwerpse stedelijke pers maakte zich dan weer meer zorgen over de Kempense natuur. Die bezorgdheid sloot nauw aan bij oudere flamingante ideeën over de Kempen als het ideaaltypische Vlaamse landschap. Zo heerste al zeker sinds de vroege twintigste eeuw bij delen van de Antwerpse culturele elite een geromantiseerd beeld van de – in tegenstelling tot de moderne stad – premoderne eenvoud van de Kempen, waar een 'onvermengd volk' verspreide hoeves bewoonde in een organische eenheid met de omgeving. Dit beeld zou de regio zelfs een aura van morele superioriteit hebben verleend en trok stedelingen aan die de individualistische en kapitalistische stad (tijdelijk) wilden ontvluchten. Het rustieke landschap en zijn bewoners moesten in deze optiek wel ongewijzigd blijven. Het frustreerde deze stedelingen dan ook dat Kempense landbouwers vaak weinig hechtten aan de schoonheid van hun 'voorvaderlijke' landschap.⁴⁰ In de jaren 1950 beperkte deze stedelijke bezorgdheid zich niet tot Antwerpse milieus. De oprichting van de basissen deed ook een journalist van *Le Soir* wensen dat "une de nos plus belles réserves naturelles, ne soit pas soumise à des déprédations qui nuiraient à leur caractère si poétique et si séduisant."⁴¹ In de Kempense bladen daarentegen, niets van dit alles. Lokale journalisten waren zich er wellicht meer van bewust dat hun lezers geen boodschap hadden aan het ongerept preservareren van gronden die landbouwers al decennialang in cultuur brachten om zo wat meer geld in het laatje te brengen. De werkloosheid in de regio was bovendien nijpend, en de werkgelegenheid die met de komst van de Britten gepaard ging, woog dan ook zwaar door in hun evaluaties.

Ten slotte stelde zich de vraag naar de aanvaardbaarheid van de onteigeningen in het licht van de Westerse verdediging tegen een mogelijke Sovjetagressie. De dagbladjournalisten maakten weinig woorden vuil aan deze 'evidentie'. Wellicht heeft de dagelijkse alomtegenwoordigheid van de Koude Oorlog op hun pagina's hiermee te maken. Hun artikels over de komst van de kampen stonden inderdaad naast berichtgeving over onder meer de Koreaoorlog en discussies over de oprichting van een Europees leger. De bijdragers aan de Kempense weekbladen leken niet te veel voorkennis te veronderstellen van hun lezers en legden de potentiële gevaren die de Koude Oorlog met zich meebracht, veel omstandiger uit. Nochtans berichtten ook zij regelmatig over de Koude Oorlog. In *Het Getrouwe Lier* en het Turnhoutse *Aankondigingsblad* werd in meer dan een derde van de editoria's uit de periode van april tot september 1951 minstens verwezen naar het conflict. Het aandeel zakt evenwel naar ongeveer een op tien in de weekbladen uit de meer rurale delen van de Kempen. Alleszins vulden de medewerkers van deze katholieke weekbladen hun rol meer didactisch in. De gefingeerde dialoog in het *Aankondigingsblad* en de vrees voor verloren gevallen 'eitjes' die in de mond van de Tongelse huisvrouw werd gelegd, illustreerden vooral de opvoedende functie die groot-dorpse en klein-stedelijke intellectuele elites aan hun geschriften wilden geven. Hoe dan ook, geen van de bestudeerde journalisten trok in twijfel dat België moest bijdragen aan de verdediging van het Westen. Dat het land dit deed in een multilateraal verband, dus als onderdeel van een alliantie, zagen ze evenmin als een struikelblok. De aanwezigheid van Britse dus buitenlandse troepen op het Belgische grondgebied, was vanuit het internationaalrechtelijk principe van de territoriale soevereiniteit wel enigszins problematisch, maar vormde voor de lokale schrijvers niet echt een struikelblok.⁴²

40. BRUNO NOTTEBOOM, 'Ouvrons les yeux!' *Stedenbouw en beeldvorming van het landschap in België 1890-1940*, doctoraatsverhandeling, Universiteit Gent, 2009, 219-227 en 263-265.

41. "Petite Gazette. Une 'petite Bretagne'", *Le Soir*, 19 juli 1951, 1.

42. Zie JOST DELBRÜCK, "International Law and Military Forces Abroad: US Military Presence in Europe, 1945-1965", in Duke and Krieger, *US Military Forces*, 83-115.

Daarin kwam vanaf de herfst van 1951 toch wel enige verandering. Dat had veel te maken met de nieuwe speler die ondertussen op het Kempense toneel was verschenen.

IV. De Engelse bezetting van de Kempen

Eind augustus maakte *De Weg. Weekblad voor Vrijheid en Orde* op zijn laatste pagina gewag van een "Anti-Britse stemming in de Kempen".⁴³ De auteur beweerde een pamflet te hebben bemachtigd dat in grote oplage in de regio verspreid was. Vertrekende van een stereotiep beeld van de Kempense boer als een "kalme mens" die niettemin alle registers opentrekt als men raakt "aan zijn stukje grond en aan zijn vrijheden", suggereerde hij dat lokale landbouwers dit pamflet zelf hadden opgesteld. Onder de hoofding "DE ENGELSEN KOMEN!! Niet als bevrijders, maar als rovers!" stond daarin uitgelegd waarom de Britten "op onze grond, met ons geld" munitiedepots kwamen bouwen. Het antwoord luidde: "Omdat zij liever Tielen, en Herentals, of Grobbendonk en Olen zien plasmijten dan Engelse dorpen." Met de Belgische veiligheid waren de Britten bovendien niet bezig: de depots zouden net dienen om de Belgen aan te zetten hun grondgebied te verdedigen en zo hun soldaten tijd te geven om zich bij een Sovjetinvasie aan de andere kant van het Kanaal terug te trekken. In de toekomst zouden de Engelsen nieuwe offers vragen: "Vandaag ons goed! Morgen ons bloed!" Dat kon dus niet en het pamflet besloot met een langgerekte oproep tot verzet:

"[...] Geen Russen, maar ook geen Engelsen! Ieder voor zich! Wij willen vechten voor België! [...] **MAAR VOOR GEEN VREEMDEN!!! WEG MET ALLE VREEMDEN!!!** En weg met de Verradersregering die ons verkoopt!!! [...] Eerst verraadt men de Koning! Dan verraadt men zijn trouwste aanhangers: het Kempische Volk, het boerenvolk. [...] **BOEREN! WAAR**

IS UW VRIJHEID? KEMPENAARS! STAAT OP [...] DE KONING IS WEG!!! EN ONMIDDELIJK VREEMDE BEZETTING!!! TE WAPEN TEGEN DIT VERRAAD!!!"

Dit pamflet is wellicht niet opgesteld door Kempense boeren. De stijl en inhoud ervan komen overeen met die van *De Weg* zelf. Dit weekblad werd uitgegeven door een van de groepen die na de Tweede Wereldoorlog de ideologische erfenis verderzette van de geëxecuteerde Verdinaso-leider Joris Van Severen. Op binnenlands vlak betekende dat onder meer de creatie van een corporatistische samenleving, idealiter op het grondgebied van de Benelux of de zestiende-eeuwse Nederlanden. Daar was geen plaats voor 'vreemdelingen' en daar zou een autoritaire leider de verafschuwde parlementaire democratie vervangen. Op buitenlands vlak had Van Severen, een groot bewonderaar van Leopold III, zich een felle voorstander getoond van de zelfstandigheidspolitiek.⁴⁴ Al deze elementen waren aanwezig in het pamflet dat *De Weg* integraal publiceerde. Het weekblad, dat vanaf september verderging als *De Uitweg*, fungeerde als een van de mondstukken van de zogenaamde 'Belgische' neo-Dinaso's. Onder leiding van de Waalse leraar Louis Gueuning propageerde deze kleine groep extreemrechtse activisten een autoritair regime rond de figuur van de koning. In elke politieke crisis zagen ze het snelle einde van de parlementaire democratie. De combinatie van Leopolds troonsafstand en de oprichting van Britse basissen in de Kempen gold in die optiek als startpunt van de rechtse revolutie. Volgens Bart De Wever viseerde Gueuning Groot-Brittannië "tot op de grens van het paranoïde [...] Engeland was als het ware de nieuwe bezetter en het regime [...] de nieuwe collaborateur."⁴⁵ Ook deze ideeën zaten duidelijk in het pamflet verrat.

Eind augustus werd het in vele exemplaren teruggevonden op de straten van de dorpen en stadjes waar de basissen zouden komen. Ook de schepencolleges van die gemeenten hadden het pamflet

43. "Anti-Britse stemming in de Kempen", *De Weg*, 31 augustus 1951, 6.

44. ETIENNE VERHOEYEN, « L'extrême-droite en Belgique (III) », *Courrier hebdomadaire du CRISP*, 715-716/9-10, 1976, 3-14.

45. BART DE WEVER, "De schaduw van de leider. Joris Van Severen en het na-oorlogs Vlaams-nationalisme (1945-1970)", *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 31/1-2, 2001, 187-196.

ontvangen. Lokale rijkswachters identificeerden de activisten als leden van de neo-Dinaso groep “Kempisch Actiecomité voor Vrijheid en Orde”. Dat was opgericht in lijn met Gueunings idee dat de op til zijnde revolutie dergelijke comités vergde om de regimeverandering te kunnen sturen.⁴⁶ De auteur van het pamflet behoorde wellicht tot de ‘kern Turnhout’, een van enkele groepjes militanten die samen de beweging uitmaakten. De Turnhoutse neo-Dinaso’s onderhielden nauwe banden met de ‘kern Brussel’, die met leider Gueuning en zijn secondant André Belmans de voornaamste bijdragers aan *De Uitweg* leverde.⁴⁷ Tot in april 1952 stond dat blad vaak tot meer dan de helft gevuld met aanklachten tegen de ‘Britse bezetting’ van de Kempen. Belmans en Turnhoutenaar Frans Wuyts hielden de weinige lezers ook op de hoogte van de flyeracties, die zeker tot begin 1953 bleven doorgaan.⁴⁸ Op de lokale bevolking leken ze weinig indruk te hebben nagelaten: Herentalse rijkswachters noteerden steevast dat “het uitdelen van deze strooibriefjes niet de minste reactie heeft verwekt onder de bevolking, deze blijft [...] zeer onverschillend tegen dergelijke praktijken.”⁴⁹ Ook Kempenaars die door de onteigeningen waren getroffen herinnerden zich deze protesten niet.⁵⁰

Het Ministerie van Landsverdediging wilde niet-temin via een persnota allerhande “fantastische geruchten” de wereld uit helpen. Die herhaalde dat de basissen er gewoon moesten komen om het Westen afdoende te kunnen verdedigen, dat ze veel economische voordelen meebrachten voor de door hoge werkloosheid getroffen regio, dat de onteigenden een billijke vergoeding zouden ontvangen, en dat de komst van de Britten uiteraard

geen afbreuk deed aan de Belgische soevereiniteit over het eigen grondgebied.⁵¹

Terwijl de Brusselse pers simpelweg het regeringsstandpunt herhaalde, traden journalisten van de Antwerpse katholieke pers actief in dialoog met het discours van *De Uitweg*. Met name Louis Philipsen van *Gazet van Antwerpen* trok van leer tegen de “misdadige... kleingeestigheid en kortzichtigheid van sommige schrijvelaars” die het waagden om vragen te stellen bij de Belgische bereidheid om “ons te verdedigen tegen een werkelijk gevaar dat uit het Oosten dreigt.”⁵² Volgens hem was “iedere ware Belg” ervan overtuigd “dat wij ons samen met onze bondgenoten moeten inspinnen om onze verdediging op te bouwen”. Dit was een sneer naar de groep rond Gueuning, die zich identificeerde als echte Belgen maar weigerde het blokdenken van de Koude Oorlog en de vriendschap met Groot-Brittannië te omarmen. Militair-strategisch gezien, ging de journalist verder met een verwijzing naar het topos van België als het slagveld van Europa, moesten de basissen in de Kempen komen. Daarom moest elke twist hierover maar eens ophouden: “van de kommunistische partij kunnen wij dit verwachten, maar van nationale groepen niet.”⁵³ De spanning tussen deze Koude Oorlogsglogica en de boerenbelangen trachtte Philipsen op te lossen door zich tegelijk op te stellen als kritische regeringswaakhond. Zo veroordeelde hij de gebrekkige communicatie over en de trage uitbetaling van de onteigeningen, wilde hij erop toezien dat de getroffen landbouwers bij de tewerkstelling in de basissen voorrang genoten en pleitte hij hevig voor opleidingscentra die de werkloze Kempenaars tot geschikt personeel konden omvormen.⁵⁴

46. Rijksarchief te Brussel, GPP, n° 3705, “Anti-militaire activisten in de Kempen”, Verslagen van 30 en 31 augustus en 25 september 1951; De Wever, “De schaduw van de leider”, 189.

47. RAB, GPP, n° 3751, “Comité der Nationale Bevrijding”, Hergroepering van het Verdinaso, 17 december 1951; Private vergadering van het Actiecomité voor Vrijheid en Orde, 13 februari 1953.

48. Zie bijvoorbeeld André Belmans, “Frontberichten van het Kempisch Actiecomité”, 2 februari 1952, 1. Zie ook RAB, GPP, n° 3705, Verslag van 7 januari 1953.

49. RAB, GPP, n° 3705, Verslag van 12 november 1951; n° 3770, “Kempisch Actiecomité”, 3 maart 1952.

50. Zie VERHOEVEN, *Werken bij den Engelsman*, 19; en de interviews, afgenomen in het kader van dit project, bewaard door Gemeente Ranst, Cultuurdienst, campus Den Boomgaard, doos mondelinge geschiedenisproject Engels kamp 2009.

51. Deze nota werd op 31 oktober gepubliceerd in onder meer *La Libre Belgique*, *Le Soir*, *La Nation belge*, en *De Standaard*.

52. Zie: “Britse basis in de Kempen”, *GvA*, 31 oktober 1951, 2.

53. [Louis] Philipsen, “Britse basis in de Kempen”, *GvA*, 1 november 1951.

54. Id., “Britse basis in de Kempen”, *GvA*, 3 november 1951.

Waarom werd Hij verjaagd ?

Hij duldde de verknechting van het
erfgoed onzer vaders niet

Voorkant van een strooibriefje dat de Belgische neo-Dinaso groep "Kempisch Actiecomité voor Vrijheid en Orde" in het najaar van 1951 in verschillende dorpen en stadjes van de Kempen verspreidde. De komst van de Britse basissen wordt hier aan de Koningskwestie gekoppeld. Bron: Rijksarchief te Vorst, Archief van de Gerechtelijke politie bij het parket van de procureur des Konings van Brussel, 1921-1976, n° 3770.

Maar welke weerslag vond de discussie in de lokale pers? Tussen half september 1951 en midden maart 1952 wijdden de Kempense bladen een vijftigtal artikels aan de Britse basissen. Meestal ging het om hoofdartikels of opiniestukken. Het *Aankondigingsblad* voerde deze lijst met dertien bijdragen aan, gevolgd door een tiental in de Westelse *Nethegalm*.⁵⁵ De eerste reactie op de campagne van *De Uitweg*, al werd dit blad nergens expliciet vernoemd, kwam echter van *Het Nieuwsblad van Geel*.⁵⁶ De schrijver van dit lijvige artikel koppelde beschouwingen over de herdenking van de Bevrijding van de stad zeven jaar eerder aan argumenten pro de komst van de Britse basissen. De herdenking van deze slag om Geel, een van de bloedigste van de Tweede Wereldoorlog in België, vond plaats op het “Engels kerkhof”, waar “honderden van onze Bevrijders een eeuwige slaap slapen.” De auteur baseerde zich op de toespraak van een Geelse schepen en doorweefde het artikel met parallellen tussen de “totale oorlog” die net achter de rug was en degene die eraan dreigde te komen. Daarbij sprak hij zijn ontzag uit voor de offers die de Britse soldaten hadden gebracht en misschien in de toekomst zouden moeten brengen, en benadrukte hij de evidentie van de oprichting van de basissen als alternatief voor een “rode bezetting”. Hij minimaliseerde het leed van de onteigende Kempenaars niet, maar leek zich erg te storen aan “duistere elementen” die het ongenoegen van de onteigenden misbruikten. Anders dan zijn collega’s van de dagbladpers leek de Geelse schrijver, ondanks zijn stellige overtuiging, toch niet te weten wie die duistere elementen waren:

“Wie het hoofd koel houdt, zal onmiddellijk aanvoelen van welke zijde de naamloze campagne [...] ongetwijfeld uitgaat. We hoeven ons daarbij slechts af te vragen tegen welke eventuele aanvaller alle huidige militaire voorzorgsmaatregelen worden getroffen. Dat daarbij handig gespeculeerd wordt op de gehecht-

heid van de Kempische boer aan zijn erf [en] de trouw van de Kempen aan Vorst en Koningshuis [...] maakt dat alles des te verwarrender voor de eenvoudige mens.”

De verwarring beperkte zich kennelijk niet tot de eenvoudige mens. Had deze schrijver beseft dat de neo-Dinaso’s achter de campagne zaten, dan had hij zich vast geen vragen gesteld bij hun discours van trouw aan Leopold III en zijn dynastie. Twee maanden later veroordeelde het *Aankondigingsblad* de campagne tegen de komst van de Britse basissen met dezelfde metafoor.⁵⁷ Zo besloot een opiniestuk:

“Lenen wij het oor niet aan die stemmen die [...] een nadelige atmosfeer trachten te scheppen, met heel andere bedoelingen [...] dan uit bezorgdheid voor het wel en wee van de onteigenden [...]. In deze aangelegenheid moet alle politiek en kwaad-vuur-stokerij veroordeeld worden en als laakbaar, ja als misdadig gebrandmerkt. Het parool moet zijn: het hoofd koel houden.”

Het gebruik van dezelfde beeldspraak kan erop wijzen dat de bijdragers aan *Het Getrouwe Lier* en het *Aankondigingsblad* putten uit dezelfde bron, of dat die informatie daar werd ‘geplaatst’ door belanghebbenden. Maar welke dat dan was of waren, blijft onduidelijk. Alleszins bleven reacties tegen de campagne van de neo-Dinaso’s beperkt tot een enkele vermelding in deze twee bladen, waarin bovendien nergens duidelijk naar deze groep werd verwezen.

Lezers van *Het Nieuwsblad van Geel*, *Nieuw Berlaar* en het *Kempenland* kregen geen negatieve commentaren over de Britten voorgeschoteld. In Herentals, waar de meeste Britse soldaten toen verbleven, leken de relaties met de lokale bevolking optimaal en hadden sportievelingen de militairen zelfs uitgenodigd om tegen elkaar

55. Verder nog zeven bijdragen in het Herentalse *Kempenland*, vijf in het Turnhouse *De Kempen/t Trouwe Kempenland*, vier in *De Netebode*, drie elk in *Het Getrouwe Lier* en *Het Nieuwsblad van Geel*, en eentje in *Nieuw Berlaar*.

56. “Tussen Reivinnen en Groene Heuvel. Beschouwingen bij een herdenking”, *NBC*, 22 september 1951, 1.

57. “Hou je hoofd koel”, *AB*, 17 november 1951, 1.

te voetballen. “Zeker wordt dat een spannende voetbalpartij en misschien wel het begin van een ganse reeks die de soldaatjes later nog zullen betwisten”, opperde een bijdrager aan *Het Kempenland* eind januari 1952.⁵⁸

Niettemin leek het anti-Britse discours van de neo-Dinaso's aan te sluiten bij overtuigingen die in de Kempen toch sluimerden. In de andere lokale weekbladen was de stemming alleszins in een andere richting geëvolueerd. In de Lierse pers beperkte de kritiek op de Britten zich nog tot een aantal, weliswaar bijtende, korte stukjes. Zo luidden een van de rijmpjes uit “Lierse Koek”:

“In onze Kempen is het woelig. Sommige boeren zijn heel gevoelig en wijzen met kwaad gebaar naar de man met de eeuwige sigaar. Churchill heeft de boter gegeten, en hem wordt veel verweten van wat ons de laatste jaren overkwam [...] Het is nu maar te hopen dat we die zotternij niet gaan bekopen met een stukske van ons vrij gedacht, terwijl Churchill in zijn vuistje lacht.”⁵⁹

De auteur verbond de koningskwestie hier duidelijk aan de komst van de Britten naar de Kempen en bracht die vervolgens in verband met het Koude Oorlogsdoembeeld van een communistische machtsovername. Tijdens de mediastormen die de koningskwestie in België had teweeggebracht, rekende de koningsgezinde pers de Britse oorlogspremier Winston Churchill duidelijk tot het antileopoldistische kamp. Hij beschouwde de terugkeer van Leopold III als Koning der Belgen immers als een grotere bedreiging voor de politieke stabiliteit van België dan het binnenlandse communisme.⁶⁰ Nu had diezelfde Churchill eind oktober 1951 opnieuw 10 Downing Street betrokken. Hij kwam op die manier weer meer in het vizier van Belgische katholieke schrijvers zoals

de columnist van *Het Getrouwe Lier*, die er kennelijk geen moeite mee had om een virulente anticommunist als de Britse premier – weliswaar sarcastisch – te typeren als iemand die genot zou scheppen in de installatie van een communistisch regime in buurland België.

In *De Netebode* vertaalde een auteur de frustratie van de Belgische regering over de Britse weigering om deel uit te maken van de Europese Defensiegemeenschap naar de Kempense context:

“We vragen ons af waarom die kerels [de Britten] dan onze Kempen komen bezetten en vernielen. Zijn de Kempen wellicht een laatste zet op hun schaakbord? En worden de Kempen de aanleiding om twist binnen Europa? Daar België hun zijde zou kiezen wegens de dreigende aanwezigheid der Britten? Onze regeerders moeten hun ogen opentrekken!”⁶¹

De auteurs van deze artikelen leggen elk andere accenten en de regering krijgt van hen meer krediet, maar hun discours vertoont tegelijk duidelijke overeenkomsten met dat van de neo-Dinaso's. In *De Netebode* zijn de Britten vooral perfide: ze zijn niet de voormalige bevrijders maar toekomstige bezetters die bovendien bij een succesvolle Sovjetaanval de Kempen aan hun lot zouden overlaten. En dit nadat ze België door de oprichting van militaire basissen in hun kamp hadden gedwongen.

De Turnhouse auteurs hadden zich tot in de vroege herfst van 1951 beperkt tot een aantal morele bezwaren tegen de komst van de Britten. Al snel echter schoot de idee van de Engelse bezetting, in de vorm van een Brits imperialisme dat aan de kleinere landen zijn wil oplegde, ook wortel in het *Aankondigingsblad*. Een initiële strijdvaardige houding (“Als Engeland hier een vooruitgescho-

58. “Het Engelse Leger voetbalt te Herentals”, *KL*, 27 januari 1952, 5.

59. Interim, “Lierse koek”, *GL*, 26 januari 1952, 1-2.

60. PIETER LAGROU, “‘Een staaf dynamiet voor België en misschien voor Europa’. De koningskwestie door geallieerde ogen bekeken”, in MARK VAN DEN WIJNGAERT, MICHEL DUMOULIN en VINCENT DUJARDIN (eds.), *Een koningsdrama. De biografie van Leopold III*, Antwerpen, 2001, 162-163.

61. “Woorden II”, *De Netebode*, 30 december 1951, 1.

ven verdedigingspost wil hebben, dan kunnen zij die betalen!"⁶²) maakte daarbij wel al snel plaats voor een fatalistische houding ("België is ten slotte een Lilliput in het rijk der Reuzen, en ten laatste zullen wij toch moeten eindigen met het hoofd te buigen"⁶³) om dan in januari 1951 dit kleine België-narratief te koppelen aan de redenering die rond de jaarwisseling ook in de Lierse weekbladen te vinden was:

"Er moest een West-Europees leger komen. Goed, wij waren bereid [...] Komt me daar Engeland en zegt cynisch nuchter: nou, maar ik niet... En nu [...] van het Europees leger eenvoudig niets in huis komt, door de verdeeldheid van de grote heren, die het kleine grut wel voor de wagen willen spannen, maar zelf niets wensen te doen [...] Achter de ijzeren muur zit iemand te grinniken..."⁶⁴

De lachende derde is in dit stukje dan Stalin in plaats van Churchill. Een cruciaal verschil maar de notie van Britse onbetrouwbaarheid blijft overeind. Tegen half februari 1952 waagde de editorialist van het *Aankondigingsblad* zich naar aanleiding van de dood van de Britse koning aan een historische schets van de neergang van "Het trotse Albion". In de laatste alinea expliciteerde hij de spanning tussen het Britse imago van bevrijder en dat van bezetter van de Kempen:

"Het Engelse volk heeft altijd veel sympathie in België gekend. Het is een onzer meest trouwe bondgenoten geweest [...] Evenzeer moet gezegd dat de geschiedenis van de Engelse basis in de Kempen de bestaande vriendschap niet zal versterken... Wat niet belet dat bij eventueel conflict de rangen weerom zullen gesloten worden tegen de gemeenschappelijke vijand."

De laatste zin van dit citaat nuanceert dan weer het anti-Britse sentiment waaraan een deel van de Kempense weekbladschrijvers appelleerden. Ze verkozen de vooroorlogse zelfstandigheidspolitiek niet boven een Westerse alliantie. Wel toonden ze frustratie over de vermeende machteloosheid van de Kempense boerenbevolking binnen het kleine België in een Europa waar grotere mogendheden, ook al waren ze dan in verval, nog steeds de dienst uitmaakten. Voor het overige sloot hun discours tamelijk dicht aan bij dat in *Gazet van Antwerpen*, met name dat van een kritische regeringswaakhond die de dreiging van een communistische invasie geenszins wilde minimaliseren maar strijdvaardig de belangen van de boeren verdedigde en de regering opriep hun toekomstige tewerkstelling te garanderen.⁶⁵

Het rabiaat anti-Britse en anti-regeringsdiscours van de groep rond Gueuning werd uiteindelijk alleen overgenomen in de *Nethegalm*. Ene 'Socia' was hiervoor verantwoordelijk, sinds de lente van 1951 "de hoofdarticelschrijver van onze *Nethegalm*". De man had voorheen kennelijk geen banden met Westerlo en daarom hadden verschillende lezers naar zijn echte naam gevraagd. Die wilde de redactie niet geven. In de plaats daarvan verscheen in drie delen een uitvoerig "Interview met Socia", waarin de man zijn visie op de "algemeen toestand [...] waarin wij nu leven" uit de doeken mocht doen. Die bevatte heel wat elementen van het neo-dinaso gedachtegoed: afkeer van de politieke partijen en hang naar een "durvende persoonlijkheid met sterke hand" (19 mei 1951, 1), aversie tegen zowel het communisme als de uitwassen van het kapitalisme en in de plaats daarvan een solidaristische maatschappij (cfr. "de werkgemeenschap is een natuurlijke gemeenschap", 26 mei 1951, 2), diepe frustratie over de afloop van de Koningskwestie, de overtuig-

62. "Bedrogen?", *AB*, 6 oktober 1951.

63. "En nu waarheen?", *AB*, 20 oktober 1951, 1.

64. "Met grote heren...", *AB*, 5 januari 1952, 1.

65. Zie voor het *Aankondigingsblad* onder meer "Geschoolde arbeiders gevraagd" (29 september 1951, 1 en 3), "Over onteigende landbouwers" (20 oktober 1951, 1) en "Britse basis in de Kempen" (1 december 1951, 11). Zie ook "Hoe ver staat men met de Britse Legerbases in het Herentalse", *KL*, 16 december 1951, 2.

ging dat “vreemde elementen” (23 juni 1951, 3) de staat ondergroeven, de noodzaak om een autonoom buitenlands beleid te voeren en een diep wantrouwen ten opzichte van het ‘perfidie Albion’ voor wie de Vlamingen niet meer dan kanonnen-vees waren. De Vlamingen inderdaad, want het Volk en het Vaderland was in Socia’s discours wel degelijk Vlaams veeleer dan Belgisch, en daarin verschilde zijn referentiekader duidelijk van dat van de groep rond Gueuning.⁶⁶

Opmerkelijk genoeg duurde het tot eind november 1951 eer Socia zich met de komst van de Britse basissen inliet. Bovendien gaf hij slechts heel geleidelijk lucht aan zijn anti-Britse sentimenten. In een eerste artikel klaagde hij vooral het leed van de boeren en het regeringsbeleid aan, om twee weken later steevast naar “het bezettingsverdrag” te verwijzen als kader waarbinnen de Britten hun kampen kwamen oprichten en half december de essentie van de neo-Dinaso campagne in vraagvorm aan zijn lezers voor te leggen: “Zou het waar zijn dat eerst de Koning moest verdwijnen om daarna onze zelfstandigheid te verkopen? Voor ons is er maar één vaderlandsliefde en dat is de binnenlandse veiligheid en [...] het zuivere behoud van ons eigen volk, onze eigen werkracht, onze eigen aard en eigen zeden.”⁶⁷

De tweede zin was geen antwoord op de vraag, maar een eenvoudige weergave van het solidaristische gedachtegoed. Na twee maanden stilte greep Socia half februari 1952 onder de sarcastische titel “Onze Koning is dood” het overlijden van de Britse koning aan om die vraag dan toch te beantwoorden:

“Wij kennen in feite een Engelse bezetting in dit land. Vreemde troepen kantonneren op ons grondgebied en op onze kosten. Honderden van onze Vlaamse mensen worden

voor die vreemde troepen op straat gezet. [...] Onze jongens moeten 24 maand lang lopen in Engels uniform en krijgen Engelse militaire instructies. – Praktisch heel ons land zal worden omgevormd in een Engels wapenarsenaal. – Het gaat om de verdediging van het Westen.”

Het artikel koppelt dus op een manier gelijkaardig aan de stukken in *De Uitweg* een mengeling van hele, halve en onwaarheden over de komst van de Britten aan de heikele thema’s van de werkloosheid en de verdubbeling van de legerdienst. Het bevat tevens de kenmerkende overtuiging van de neo-Dinaso’s dat vanwege de hierdoor gecreëerde spanningen de nationale revolutie nakend was en dat ze enkel nog een zetje nodig had van de militanten zelf. Die revolutie vormde bovendien de meest efficiënte strategie om aan de uitdagingen van de Koude Oorlog tegemoet te komen:

“Overal zien we hoe de nationale fierheid de Engelse uitbuiting niet meer duldt. [...] De som van een degelijk nationaal bewustzijn in elk land van Europa en de daadwerkelijke actie tot het bekomen en verstevigen er van ware een hechtere dam tegen het communisme dan de grootscheepse bewapening.”

Socia hernam ook de idee dat de Britten achter de troonsafstand van Leopold III zaten: “Wordt in gezaghebbende kringen niet keer op keer bevestigd, dat Leopold III juist moest vertrekken omdat hij zich verzette tegen dit stelselmatig prijs geven van onze onafhankelijkheid?” Een verontwaardigd ‘ja’ volgde de daaropvolgende weken, met inbegrip van een aanzetten tot verzet: “Gaan we rustig achter de kachel blijven zitten en laten begaan? [...] Neen, duizendmaal neen. Het wordt meer dan hoogtijd dat ieder rechtgeaard burger opkome voor Vrijheid en Recht.”⁶⁸

66. Deze elementen komen uit “Interview met Socia”, *NG*, 19 en 26 mei en 9 juni, 1951, 1-2; Socia, “Waarom een Koning verdwijnt”, *NG*, 23 juni 1951, 1 en 3; en Socia, “Opium voor het volk”, *NG*, 28 juli 1951, 1.

67. Socia, “De CVP hield een congres”, *NG*, 15 december 1951, 1 en 8. Zie ook “Militaire onteigeningen in de Kempen bedragen 1508 ha”, *NG*, 10 en 17 november 1951, 1 en 3; Socia, “Militair weerbaar”, *NG*, 24 november 1951, 1-2; “Men speelt met de brave man”, *NG*, 8 december 1951, 1.

68. [Socia], “Onze Koning is dood”, 16 februari 1952, *NG*, 7; Socia, “Een volgend schandaal”, *NG*, 8 maart 1952, 1.

Tegen half maart betoogde een steeds militantere Socia dat “overall in ons Vlaamse land actiecomités tot stand komen.” Als voorbeeld haalde hij “een reactie uit zeer onverwachte hoek” aan: de Nationale Unie der Vuurkruisen organiseerde in Antwerpen een “grote Massa Informatie Vergadering” over de komst van Britse troepen naar de Kempen.⁶⁹ De Vuurkruisen waren oud-strijders uit voornamelijk de Eerste Wereldoorlog die lang aan het front hadden verbleven, daarvoor een decoratie hadden ontvangen en zich in een Nationale Federatie hadden verenigd. De Nationale Unie was een extreemrechtse afsplitsing hiervan die in het conflict tussen de Koning en de regering radicaal de kant van Leopold III had gekozen.⁷⁰

Dat Socia de reactie van de Nationale Unie niettemin als zeer onverwacht bestempelde, zegt iets over zijn positie tegenover de Belgische neo-Dinaso's, die sinds lang nauwe banden onderhielden met deze oud-strijdersvereniging.⁷¹ Hij was een geestesgenoot maar geen insider. De spreker op de vergadering was de Gueuning-volgeling Wuyts, die wekelijks *De Uitweg* vulde met zijn aanklachten tegen de Britse ‘bezetting’ van de Kempen. Nu mocht hij zijn boodschap herhalen in een redevoering voor een publiek van “ruim 300 personen” en onder voortdurend “handgeklap en hoerageroep” (volgens het verslag in *De Uitweg*).⁷² De aanwezige rijkswachter hield het op slechts 120 aanwezigen en beschreef hun geestdrift als niet meer dan “aandachtig”.⁷³ Socia was alleszins niet aanwezig op deze bijeenkomst. Hij beweerde de week nadien zelfs dat Gueuning de toespraak had gehouden en beloofde die in *De Nethegalm* te laten afdrucken. Daartoe plukte hij een vertaling van een oudere redevoering van de Franstalige leider uit *De Uitweg*.⁷⁴

Globaal genomen had de campagne van de groep-Gueuning slechts een beperkte weerslag op de Kempense weekbladen. In tegenstelling tot hun collega's van de dagbladpers, beseften de meeste lokale auteurs nauwelijks van wie de campagne uitging. De link die de neo-Dinaso's maakten tussen de komst van de Britse basissen en de afloop van de Koningskwesitie had zeker een subversief potentieel, maar uiteindelijk leek er bij de Kempense schrijvers niet echt een voedingsbodem te bestaan voor een doorgedreven anti-Brits sentiment en vooral twijfelde eigenlijk geen van hen aan de noodzaak van de Britse basissen in het licht van de Koude Oorlog. Op dit laatste punt vormde Socia een uitzondering: hij zag een vaag gedefinieerde vorm van nationale zelfversterking als beste waarborg tegen de dreiging van het communisme. Daarentegen kon hij dan weer moeilijk voor een lokale auteur doorgaan. Tegelijk was hij ook geen infiltrant van de groep-Gueuning, die zijn propaganda kennelijk tot de eigen media beperkte en niet (succesvol) lijkt te hebben geprobeerd om de Kempense weekbladen voor haar kar te spannen.

V. Het Kamerdebat en het luwen van de storm

Naar aanleiding van geruchten in de pers dat er geen juridische basis was voor de oprichting van de Britse kampen, besloot CVP'er Georges Loos begin februari 1952 in de Kamer te interpellieren. Journalisten van de katholieke dagbladpers hadden deze idee sinds eind 1951 ondergebracht in een narratief dat zich niet zozeer tegen de CVP-regering richtte maar tegen het leger en tegen de socialisten. Vooral de geheimzinnigheid van de onderhandelingen

69. Socia, “Niet uw mening wel uw stem”, *NG*, 15 maart 1951, 1 en 3.

70. FRANCIS BALACE et COLETTE DUPONT, « Les ‘anciens’ et le Roi? Facteur de cohésion et de divergence », *Cahiers d'Histoire de la seconde guerre mondiale*, 1985, IX/1, 124, 127-128, 133, 139. Zie ook MARTIN SCHOUPS & ANTOON VRIJTS, *De overlevenden. De Belgische oud-strijders tijdens het interbellum*, Kalmthout, 2018, 198-211, 266-271 en 281-282.

71. Gueuning was lid van de Nationale Unie en de ondertekenaars van de zogenaamde ‘October-resolutie’ tegen de Britse bezetting die *De Uitweg* begin maart 1952 publiceerde, kwamen uit de groep Gueuning of de Nationale Unie der Vuurkruisen. Zie “October-resolutie”, *De Uitweg*, 15 maart 1952, 7. Zie ook DE WEVER, “De schaduw van de leider”, 190.

72. “Flink geslaagde informatie-vergadering”, *De Uitweg*, 22 maart 1952, 1-2.

73. RAB, GPP, n° 3705, Verslag van 17 maart 1952.

74. Zie Socia, “De voorbije week”, *NG*, 22 maart 1951, 1; en Socia, “Rede gehouden door Louis Geuning voor onze nationale onafhankelijkheid op het congres der Vuurkruisen te Antwerpen”, *NG*, 29 maart 1952, 1 en 4.

tussen Belgische en Britse militairen stootte hen tegen de borst. Toen de onteigeningen dan noodzakten om het publiek in te lichten, zou Defensie bovendien journalisten hebben aangespoord om valselijk te schrijven dat het Atlantisch Pact de juridische basis bood voor de kampen. Zij wierpen tegen dat de regering zich had beroepen op een Belgisch-Brits akkoord uit 1946, van toen de socialist Paul-Henri Spaak Buitenlandse Zaken leidde. Dat akkoord zou een 'geheim' akkoord hebben vervangen dat Spaak eind 1944 met zijn Britse evenknie Anthony Eden had gesloten met het oog op de transit van Britse troepen naar het bezette Duitsland. Het akkoord uit 1946 zou niet hebben volstaan voor de oprichting van de kampen, waardoor toestemming aan het parlement diende te worden gevraagd.⁷⁵ Katholieke journalisten wezen tijdens de Koningskwestie voortdurend op de schatplichtigheid van de socialisten aan Londen vanwege het verblijf aldaar van de Belgische regering tijdens de Tweede Wereldoorlog. Via de suggestie dat de hieruit resulterende 'geheime' akkoorden de basis vormden van de Kempense miserie trachtten ze de zwartepiet naar de BSP-top door te schuiven.⁷⁶ Toen echter bleek dat de onderhandelingen volledig uit de katholieke regeerperiode dateerden en dat Loos van bovenaf zou zijn gedwongen om zijn interpellatie af te blazen, besloten de BSP-Kamerleden zelf te interpelleren.

De volgende dagen leek de katholieke pers haar aanval op Spaak te staken en riep *De Standaard* de socialisten zelfs op om af te zien van de interpellatie. Haar editorialist haalde er de Koude Oorlog bij om net te pleiten voor militaire geheimhouding: "Moeten de Russen weten, waar alle Angelsaksische kampen zijn gelegen?"⁷⁷ Tegelijk echter leken zowel *De Standaard* als *Gazet van Antwerpen* toch de strijd met de socialisten te willen voortzetten.

Terwijl hun journalisten eerder de campagne van de Belgische neo-Dinaso's hadden veroordeeld, boden ze nu een ruim verslag van de anti-Britse en antisocialistische toespraak van Wuyts op de bijeenkomst van de Nationale Unie der Vuurkruisen. Zo vulde de mythe van de geheime akkoorden opnieuw de krantenkolommen. Vooral in *De Standaard* sprong de tegenstrijdigheid in het oog. Terwijl op 7 maart de campagne van de groep-Gueuning nog "gevaarlijke en misplaatste pseudo-nationalistische propaganda" werd genoemd, gold het discours van Wuyts een week later als "moedig" en werd het enthousiasme van het publiek voor deze "vurige man" fel aangedikt.⁷⁸

Een journalist van *Volksgazet* noemde deze verslagen een manoeuvre om "de Koningskwestie te herbeginnen" dat bovendien dreigde "de betrekkingen tussen België en Engeland te vertroebelen [waardoor] België wel eens het gelag [zou] kunnen betalen." Ook daarom interpelleerde de BSP, legde hij uit. Het Kamerdebat zelf, waarin zowel socialisten als liberalen de dubbelzinnige houding van de katholieke zuil tegenover de neo-Dinaso's hekelden, en de kritische bespreking ervan door de katholieke dagbladpers, leverden de socialistische krant daarentegen voldoende voer voor dagenlang voorpaginanieuws.⁷⁹

De aanvallen in *Volksgazet* werden uiteraard gepareerd in onder meer *Gazet van Antwerpen*, waar Philipsen zijn socialistische collega's "een staaltje [...] Sovjet-techniek" verweet omdat ze de tegenstanders van de Britse basissen zouden hebben "uitgekreten voor neo-fascist". Maar bovenal probeerde hij duidelijk te maken dat de katholieke pers als eerste "de fouten van de regering" had aangeklaagd.⁸⁰ CVP-Kamerlid en voormalig hoofdredacteur Louis Kiebooms ging in een opi-

75. "Britse basis in de Kempen", *HB*, 24 december 1951, 1; "Gemengde Kroniek - Britse basis in de Kempen", *GvA*, 25 december 1951, 2; "L'Opération Gondola", *La Libre Belgique*, 29 januari 1952, 1 en 5.

76. Zie Pierre Hagelsteen, "En marge des expropriations militaires de Campine", *La Métropole*, 6 maart 1952, 1-2.

77. "De Britse basis in de Kempen", *DS*, 7 maart 1952, 1-2. Zie ook "Operatie Gondola, een juridische twistappel", *GvA*, 8 maart 1952, 2; "Gondola' en toute intimité...", *La Libre Belgique*, 7 maart 1952, 2.

78. "Wat gebeurt er in de Kempen?", *DS*, 17 maart 1952. Zie ook "Britse basis in de Kempen, een begin van Engelse bezetting", *GvA*, 17 maart 1952, 2.

79. Zie "De Regering eindelijk tot Uitleg verplicht", *VG*, 19 maart 1952, 1 en 6; "De regering gevangen", *VG*, 20 maart 1952, 1-2.

80. [Louis] P[hilipsen], "Oppositie door dik en dun", *GvA*, 22 maart 1952, 1.

niestuk nog verder. Na te hebben erkend dat “de juridische motivering door de regering aangehaald [...] zeer zwak” was, benoemde hij de groep-Gueuning onomwonden als “extremisten” wier taalgebruik “al te zeer de Rex- en VNV-lucht onzaliger gedachtenis ademen” en herhaalde hij nogmaals “dat in het kader van de Westerse verdediging vreemde bases onafwendbaar zijn.” Hij toonde zich bovendien tevreden dat “de legende van de z.g. geheime akkoorden van Londen werd opgeruimd” en stelde voor om voortaan te focussen op de positieve gevolgen van de kampen voor de Kempense werkgelegenheid.⁸¹

Een bijna identieke boodschap verscheen diezelfde dag in het editoriaal van *De Standaard*.⁸² Ze vat mooi de consensus samen die vanaf eind maart door het gros van de dagbladpers lijkt te zijn aanvaard, en mede waardoor ook de aandacht voor de onteigende boeren geleidelijk wegstierf. Hun lot kwam zeker nog aan bod tijdens besprekingen in Kamer en Senaat in de aanloop naar de definitieve goedkeuring van het Gondolaverdrag in de Senaat een jaar later, maar de kranten hadden hier nog nauwelijks aandacht voor, laat staan dat de thematiek nog een editoriaal waard was.⁸³

In de Kempense weekbladen was die aandacht al langer verwaterd. De ophef over het ontbreken van een juridisch kader voor operatie Gondola bereikte de lokale pers pas begin februari 1952, maar enkel de Turnhoutse bladen gingen erop in. De editorialist van het *Aankondigingsblad* wilde evenwel “deze oude geschiedenis niet nutteloos gaan opwarmen” en drukte de lezers op het hart: “Denk nu niet dat wij dit alles schrijven om de Russen te believen!” Zijn frustratie kwam minstens deels voort uit het recente ontslag van de enige Kempenaar uit de regering en zijn overtuiging dat

er in Brussel met de Kempenaars geen rekening werd gehouden: “Zonder de Kempische mandatarissen om hun oordeel te vragen, is oppermachtig, **tegen de wettelijkheid in**, over meer dan 1500 ha Kempische grond beslist... Wij begrijpen deze sprong niet, evenmin als de ‘hondse’ manier dat ‘onze Kempische Minister De Boodt’ werd verwijderd.”⁸⁴ In de bespreking van het Kamerdebat over Gondola eind maart was dezelfde auteur al wat milder. Hij benadrukte vooral dat “de afwenteling van het dreigende oorlogsgevaar alleen kan bekomen worden ten koste van offers, hoe pijnlijk die dan ook zullen vallen. De vrede is nooit te duur gekocht.”⁸⁵ Het *Aankondigingsblad* zou begin mei nog eenmaal terugkomen op de kwestie van de kampen, maar repte er dan tot minstens in het voorjaar van 1953 niet meer over.⁸⁶

Deze omslag valt moeilijk te verklaren, behalve dan door te wijzen op de dalende nieuwswaarde. Tegelijk echter begon *De Kempen/t Trouwe Kempenland*, een ander belangrijk Turnhouts weekblad, pas vanaf eind februari 1952 de komst van de Britse basissen te commentariëren. Met name de artikels ondertekend door José Heerman schuwden de polemiek niet. Deze net voor de Tweede Wereldoorlog ingeweken Turnhoutenaar had al wat ervaring als regiojournalist en dagbladcorrespondent toen hij eind jaren 1940 de kolommen van verschillende lokale weekbladen begon te vullen.⁸⁷ Zijn stukken over de basissen vormen een drietrapsraket waarmee Heerman van leer trok tegen de Kempense parlementsleden, de socialistische pers en uiteindelijk ook de Belgische neo-Dinaso’s.

Terwijl de meeste lokale journalisten hun volksvertegenwoordigers en senatoren eerder vriendelijk hadden verzocht om de Kempense belangen

81. Louis Kiebooms, “De Britse bases in de Kempen”, *GvA*, 20 maart 1952, 1.

82. “De Britse basis in de Kempen”, *DS*, 20 maart 1952, 1-2.

83. Zie voor *Gazet van Antwerpen* bijvoorbeeld: “De Britse bases in de Kempen?”, *GvA*, 14 juli 1952, 2; “Debat in de Senaat over de Britse basis in de Kempen”, *GvA*, 11 maart 1953, 1-2.

84. “De twee sprongen”, *AB*, 2 februari 1952, 1.

85. “Gondola”, *AB*, 22 maart 1952, 1.

86. “De onvervulde droom”, *AB*, 10 mei 1952, 1.

87. BART BRUYNINCKX, FRANS CAERS en BART SAS, “Archief in de kijker: journalist José Heerman”, *Taxandria Nieuws*, 2012/3, 44-46.

Perskaart van regiojournalist José Heerman als lid van de Kempische Persbond, waarvan hij zelf voorzitter was. Hij mengde zich pas relatief laat in de discussie over de komst van de Britse militairen maar deed dat wel in bijzonder scherpe opiniestukken. Hij was bovendien een van de weinige editorialisten van de Kempense pers die zijn stukken met zijn eigen naam ondertekende. Bron : Stadsarchief Turnhout. Collectie José Heerman.

in Brussel te verdedigen⁸⁸, ging Heerman naar aanleiding van de interpellatie-Loos tekeer tegen wat hij als schuldig verzuim beschouwde: “Daar moest wampel geen volksvertegenwoordiger van Antwerpen [Loos] zich mee gaan moeien [...] We hebben de indruk dat onze Kempische parlementairen een zaak hebben verwaarloosd die voor hun district van het hoogste belang is.⁸⁹ Deze aanklacht illustreert het beperkte geografische blikveld van lokale journalisten als Heerman. Loos woonde immers in het kampdorp Emblem en ontleende zijn engagement minstens deels uit die lokale verankering. Daarvoor werd hij in *Het Getrouwe Lier* al in juni 1951 geprezen. De Kempen zagen er anders vanuit de omgeving van Lier dan vanuit Turnhout. Door Loos als een Antwerpenaar voor te stellen, suggereerde Heerman dat niet-Kempense stedelingen weinig voelen hadden met de problemen van de regio en er ook politiek geen baat bij hadden om ze aan te kaarten. De ‘echte’ Kempense politici, uit het kiesarrondissement Turnhout, kregen de weken nadien de volle laag: ze zouden “in eigen midden wel eens hoog van de toren blazen” maar in Brussel “die zelfde toon niet kunnen volhouden.”⁹⁰

Dergelijke passages lazen de journalisten van *Volksgazet* graag. Een van hen citeerde Heerman en noemde daarbij “Het Trouwe Kempenland” het weekblad van de Kempense parlementairen. Heerman lag echter al overhoop met de *Volksgazet* van minstens de onmiddellijke naoorlogse periode, toen hij in Turnhout verschillende actiegroepen voor de terugkeer van Leopold III trok.⁹¹ De interpellatie van de socialisten over de Britse basissen in de Kamer spoorde hem aan om hen te typeren als “aan Engeland [...] verkochte socio’s [...] die bij een eventueel conflict weer eens een beroep [zullen] doen op de Engelse kostelijke gastvrijheid” en “in geen geval [...] in de bres zullen springen om de christelijke

beschaving te redden.”⁹² Of met andere woorden, de katholieken waren de ware verdedigers van het Westen en het Vaderland tegen de dreiging van het communisme, terwijl de afgelopen oorlog had getoond hoe weinig trouw aan vorst én vaderland voor de ‘laffe’ socialisten betekende. In een artikel van eind maart 1952, meteen ook het laatste van een reeks die hij zes weken eerder had ingezet, hield Heerman de poging van de *Volksgazet* “om de homogene CVP regering te schandvlekken” als hypocriet, want “een vrije pers is bij hen totaal ondenkbaar.” Zij het iets minder expliciet, verweet hij dus net als zijn collega van *Gazet van Antwerpen* de Belgische socialisten zich aan communistische praktijken te bezondigen. “Die heren” konden volgens hem “maar niet begrijpen dat wij in het concert der Europese Beweging er niets voor voelen om ons eigenheid er bij in te boeten. En inderdaad, wij zijn misschien meer Europeaan dan Spaak, maar wensen niet vierkant ons land en ons volk onder vreemde heerschappij te brengen als zou het dan deze zijn van vrienden.”⁹³

Dit laatste citaat illustreert treffend Heermans houding inzake de positie van België in de wereldorde van de Koude Oorlog. Die situeerde zich ergens tussen het pro-Atlantische en pro-Europese discours van de hogere kringen binnen de CVP en de vooroorlogse gehechtheid aan de zelfstandigheidspolitiek van de Belgische neo-Dinastie. Dat pro-Atlantische van de CVP-leiding stond nog veraf van de duidelijk pro-Britse inclinatie van de Belgische socialisten en liberalen. Het betekende dat een multilateraal Westers kader wel in de plaats kon komen van de zelfstandigheidspolitiek, maar een bilateraal kader teveel de nationale soevereiniteit zou aantasten. Bij Heerman springt zijn bezorgdheid voor ‘vreemde’ troepen op het grondgebied in het oog en lag zelfs een alliantie met ‘vrienden’ moeilijk. Hij leek de Britten boven-

88. Zie bijvoorbeeld “Hoe ver staat men met de Britse Legerbases in het Herentalse”, *KL*, 16 december 1952, 2; “Gemeenteverkiezingen”, *AB*, 1 maart 1952, 1.

89. “Opnieuw de Koningskwesie?”, *De Kempen/t Trouwe Kempenland* [voortaan *DKTK*], 23 februari 1952, 1.

90. José Heerman, “Militaire basissen in de Kempen”, *DKTK*, 15 maart 1952, 1.

91. BART SAS, “Botersmokkel in de Kempen”, *Object van de Maand nr. 133*, Archief en Musea Turnhout, april 2020.

92. José Heerman, “Militaire basissen in de Kempen”, *DKTK*, 15 maart 1952, 1.

93. José Heerman, “Werkverschaffing en Werkloosheid en de Operatie Gondola”, *DKTK*, 29 maart 1952, 1 en 4.

dien niet als zodanig te beschouwen, getuige zijn commentaar op het Kamerdebat van half maart: “Bij dit alles kunnen wij slechts onthouden dat de Kempen een Britse Kolonie gaat worden. Komen ze [...] met het superioriteitscomplex dat [...] de Britten kenmerkt, dan zullen de zaak vlug verkeerd lopen. [...] Als de Britten komen [...] dan moeten de Britten zich schikken naar onze gebruiken, wetten en geplogenheden.”

Zoals dit citaat doet vermoeden, was de vrees voor de morele aantasting van het Kempense volk vanwege de komst van de kampen blijven sluimeren. Daarnaast toont het dat Heerman toch al een eind richting de retoriek van de groep-Gueuning ging. Zijn volgende alinea bevestigde dat:

“In dien zin vinden wij het misprijzen van Eerste Minister Van Houtte tegenover wat hij noemt de Ultra-Royalisten wel wat misplaatst [...] Wij moeten immers toegeven dat de z.g. ultra-royalisten een vruchtbare bodem tot hun beschikking hebben, vooral in de Kempen. Overigens is het ook nog niet bewezen dat het ter beschikking stellen van eigen grond, aan een vreemde mogendheid [...] geen oorzaak is van Leopold III verdwijnen.”

Heerman verengde hier de diverse groep van ‘ultra-royalisten’ tot de Belgische neo-Dinaso’s maar nam wel hun idee van een Britse bezetting over en leek hun theorie te aanvaarden dat een Brits complot de terugkeer van Leopold III belette.⁹⁴ Deze gelijkgestemdheid verklaart waarom Heerman de derde raket, die richting de groep-Gueuning en hun blad *De Uitweg* pas erg laatstijdig afvuurde, naar aanleiding van een vechtpartij tussen Britse militairen en lokale jongeren in Tielen half juli 1952. Tegen dan was de storm over de ontegeningen en het ontbreken van een juridische grond voor de basissen al lang gaan liggen en zag ook Heerman de komst van de Britten niet langer als een bezetting van de Kempen.⁹⁵

Daarmee bleef van de Kempense weekblad-schrijvers enkel de volhardende Socia nog over. Die nam tegen de zomer van 1952 nog explicieter het discours van de groep-Gueuning over maar raakte schijnbaar toch steeds gefrustreerder dat niemand nog om de komst van de Britten leek te malen. Het bracht hem er zelfs toe om de dreiging van het communisme te minimaliseren: “Tot vervelens toe wordt het grote gevaar van dit moment [...] ons dagelijks voorgeschoteld als het Communisme.” Het echte gevaar schulde volgens hem immers in de “lamme goedzakkenmentaliteit” van het volk tegenover de leugenachtigheid van de CVP-top, met name inzake “de Engelse bezetting”. Terwijl dat nog leek te passeren in het CVP-trouwe Westerlo, bleek Socia’s tirade van een paar maanden later toch wat gevoeliger te liggen. Onder de titel “Het Verzet” verduidelijkte hij meteen dat het niet ging om “de Weerstand, die zijn ontstaan vond rond de bevrijding van ‘44.” Het ging daarentegen wel om een van de neo-Dinaso-actiecomités tegen de “Engelse Bezetting”, die een finaal resultaat van de Koningskwestie zou zijn geweest. Lezers van *De Nethegalm* hadden echter vooral oog voor Socia’s achteloze belediging van de verzetsstrijders van de Tweede Wereldoorlog. Die viel niet in goede aarde en de auteur moest zich in allerlei bochten wringen om uit te leggen dat hij niet had willen zeggen dat hij niet geloofde dat het Belgische verzet tegen de Duitse bezetting zich beperkte tot de zogenaamde Septemberweerstanders.⁹⁶

Deze bijna onmogelijke opdracht lijkt niet helemaal gelukt en in november werd Socia als hoofdartikelschrijver vervangen door ene Cactus. Daarmee eindigde zijn anderhalf jaar durende passage bij de Westelse *Nethegalm* en meteen ook de negatieve berichtgeving over de Britse basissen. Net als voor de andere Kempense schrijvers, was de problematiek voor Cactus geen polemieek meer waard.

94. FRANCIS BALACE, « Le tournant des années soixante, de la droite réactionnaire à l’extrême droite révolutionnaire », in *De l’avant à l’après-guerre : l’extrême droite en Belgique francophone*, Bruxelles, 1994, 122-127.

95. José Heerman, “Een hartelijk woordje tot *De Uitweg*”, *DKTK*, 9 augustus 1952, 1.

96. Socia, “De grote bedreiging”, *NG*, 21 juni 1952, 1; Socia, “Het Verzet”, *NG*, 13 en 20 september 1952, 1.

VI. Conclusie

Een diepgaand conflict als de Koude Oorlog had onvermijdelijk een weerslag op niet enkel nationale gemeenschappen maar ook op regionaal niveau. Dit artikel ging op zoek naar de lokale manifestaties van het conflict in landelijke weekbladen uit de vroege jaren 1950. Daarbij vertrok het van de voor de Belgische casus nauwelijks bestudeerde oprichting van buitenlandse militaire basissen, een van de centrale ontwikkelingen tijdens het Oost-Westconflict. De vraag naar een dergelijke receptie vóór de eigenlijke inwerkstelling van de legerkampen, was ook in de internationale historiografie nauwelijks gesteld.

Dit onderzoek bood een begin van een antwoord en toonde aan dat het initiatief in deze kwestie niet van de bijdragers aan de lokale pers zelf kwam maar dat die eerder laattijdig reageerden op dit voor hun regio toch wel impactvolle fenomeen. Het waren daarentegen collega's van de dagbladpers die een verontwaardigd discours lanceerden dat vooral op zoek ging naar een antwoord op een schuldvraag. Lokale schrijvers namen het voorgestelde antwoord zeker niet zomaar over. Zij ontwikkelden andere ideeën en percipieerden andere belangen, met andere narratieven als resultaat. Enerzijds was dit een gevolg van de tegenstelling tussen eerder landelijke en meer stedelijke visies op de lokale belangen. In het eerste geval leken de morele gevaren voor een aantasting van de Kempense eigenheid en vooral de gevolgen van de onteigeningen voor de getroffen landbouwers deels gecompenseerd door tewerkstellingsperspectieven. Anderzijds schenen, op een aantal uitzonderingen na, de verschillen in visie voort te komen uit de geringere politisering van de lokale schrijvers en hun grotere vertrouwen in (of minder manoeuvreerruimte ten opzichte van) de politici die hen in Brussel vertegenwoordigen.

Tegelijk konden de Kempense auteurs bijna niet anders dan de komst van de Britse kampen te behandelen. Hierdoor ondergingen ze een zekere politisering en hertekenden ze het perslandschap van de Koude Oorlog. De vermeende Britse ver-

antwoordelijkheid voor het Kempense leed is verhelderend in dit verband. Binnen de ruimere polemiek over de terugkeer van Leopold III had deze idee een eerder marginale plaats bekleed, maar extreemrechtse groeperingen probeerden net via de link met de Koningskwestie het Britse vijandbeeld te revitaliseren en centraal te stellen in de discussie over de militaire basissen. Leopold III verpersoonlijkte de vooroorlogse neutraliteit, en de neo-Dinaso's trachtten de associatie tussen de komst van de Britten en de anti-neutraliteit ingang te doen vinden. Bij de nochtans vurig Leopoldistische lokale auteurs moest deze interpretatie het uiteindelijk afleggen tegen een lezing van de Tweede Wereldoorlog die de Britten in de eerste plaats als bevrijders van de Kempen voorstelde.

Maar bovenal bleek het Britse vijandbeeld moeilijk te verzoenen met de ideologische kaders die de Koude Oorlog had gecreëerd. Vanuit de achtergrond dwong het conflict de narratieven over de komst van de kampen in een anticommunistisch keurslijf waar de katholieke pers eigenlijk niet buiten kon. De Britten waren nu eenmaal een noodzakelijke partner bij het beteugelen van de Sovjetdreiging. Het bilaterale aspect van het Gondola-akkoord kon dan weer wel tot onvrede leiden. Lokale journalisten doorzagen niet altijd dat politici deels ten onrechte het 'Atlantisch Pakt' inriepen om de komst van de kampen te rechtvaardigen. Bilaterale verdragen deden teveel denken aan het verguisde Frans-Belgisch Militair Akkoord dat na de Eerste Wereldoorlog tijdelijk in de plaats was gekomen van de zeker in katholieke kringen wat geïdealiseerde neutraliteit. In die zin bood het multilateralisme dat de Koude Oorlog met zich meebracht, zowel in het kader van de NAVO als in dat van de (West-)Europese eenmaking, voor katholieke journalisten het aantrekkelijkere perspectief van een anticommunistisch christelijk Avondland. Voor de Kempense schrijvers in het bijzonder bewees het multilaterale kader echter ook de nietigheid van hun regio. Zij uitten zich in hun stukken over de Britse basissen als vertegenwoordigers van een verwaarloosd deeltje van het kleine en onmachtige België binnen een alliantie van Westerse landen in een bipolaire wereldorde.

Dat nam evenwel niet weg dat ze het als hun taak zagen om hun lezers te onderrichten over wat de Koude Oorlog betekende voor die arme Kempen.

Uiteraard beperken die betekenissen zich niet tot degenen die ten gevolge van de komst van de Britse kampen naar voren kwamen. Dit artikel heeft ook de rijkdom van lokale weekbladen als bron voor toekomstig Koude Oorlogsonderzoek onder de aandacht willen brengen. Deze media bieden uitstekende mogelijkheden om lokale resonanties van Koude Oorlogsfenomenen als de atoomdreiging of de Koreaanse Oorlog in kaart te brengen. Daartoe dienen we wel de werking van deze groot-dorpse en kleinstedelijke communicatiemiddelen beter te begrijpen: we weten inder-

daad nog te weinig over het profiel van de schrijvers en de relatie van de redacties tot de lokale en nationale politiek, over de oplagecijfers, etc.

Verder onderzoek zou zich ook kunnen richten op de eigenlijke interacties tussen lokale bevolking en buitenlandse militairen en zo vanuit de Belgische casus in dialoog gaan met de toch al wat rijkere internationale literatuur. Uiteindelijk waren de basissen bijna een halve eeuw actief en gaven de soldaten het Kempense landschap mee vorm. De stadjes Herentals en Lier hebben nog altijd een 'Engelse wijk' in hun centrum en ook de gevels van een aantal kroegen herinneren aan de aanwezigheid van duizenden Britse militairen, van wie sommigen de Kempen nooit hebben verlaten.

Michael Auwers houdt zich bezig met de diplomatieke geschiedenis van de negentiende en twintigste eeuw en met de sociale geschiedenis van de Koude Oorlog. Hij is onderzoeker aan het CegeSoma (Rijksarchief in België), managing editor van het Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis en lid van Power in History, het Centrum voor Politieke Geschiedenis van de Universiteit Antwerpen.

